

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

== věnovaný časovým otázkám. ==

Redaktor **Karel Keppl.**

Ročník XVII.

1913.

Číslo 8. a 9.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Arnošt z Pardubic.

Píše Jiří Sahula.

Arnošt biskupem.

Chceme krátce načrtnouti obraz života prvního arcibiskupa Pražského, který náleží mezi přední velikány a dobrodince národa českého. Uvážíme-li, že Arnošt těšil se za svého života pro svoji osvědčenost a šlechtitou povahu v křesťanské Evropě veliké cti vůbec, zajisté tím spíše národ náš má tohoto vznešeného knížete vzpomínati se zvláštní vděčností.

Arnošt narodil se 25. března r. 1297 na hradě Hostinném (Hostyni) u Ouval. Otcem jeho byl rytíř Arnošt, který pocházel ze starého rodu Maloviců, jejichž sídlem byla tvrz Malovice na Prachensku. Když byl povýšen od Jana Lucemburského do stavu panského a přesídlil do Pardubic, přijal příjmení z Pardubic.

Náš Arnošt měl bratry: Smila, Viléma a Bohuše, který se stal r. 1349 proboštem Litoměřickým. (Tomek: Dějepis Prahy II., 32, III., 166.) Znakem tohoto šlechtického rodu byla polovice bílého koně v červeném poli. Tohoto znaku užíval i Arnošt vedle znaku arcibiskupství Pražského.

Mladistvému Arnoštovi dostalo se prvního vzdělání v Kladsku, kdež byl jeho otec královským purkrabím čili županem. Navštěvoval tam farní školu, řízenou od Johannitů, jež se nacházela při farním kostele Nanebevzetí Panny Marie. Později nacházíme jej na znovuzřízené vyšší škole benediktinské v Broumově. Odtud se odebral k dalšímu vzdělání na biskupské školy do Prahy. Leč velice nadaný a pilný jinoch se nespokojil vzděláním, jakého nabyl ve své vlasti. Tehdy v Čechách ještě nebylo university, ačkoli k založení vysokého učení v Praze již král Václav II. činil některé kroky. Svědčí to o veliké touze našeho národa po vyšším vzdělání, že toho času mnoho bohatších Čechů spěchalo do dálné ciziny osvojit si universitní vzdělání. Tím chvalitebnější byla snaha tato, že k vynikajícímu postavení v národě tehdy se nevyžadovalo vyšší literární vzdělání. Vždyť v tom století i někteří mocní vládcové sotva uměli čísti a psát. Tudíž Arnošt podnikl cestu (tehdy velice nákladnou) daleko za hranice výhradně z ideální lásky k vědám. S jakou chutí přilnul k universitním předmětům, patrně z toho, že po čtrnáct let se vzdělával zvláště v právnictví a bohosloví na italských universitách v Bologni a Padui. (Tehdy totiž i tací vzdělanci, kteří na jedné universitě mnoho prostudovali, rádi spěchovali ještě na vysoká učení jiná, aby se jejich vědomosti co nejvíce rozšířily.) Ar-

nošt v Italii dosáhl licenciátu v církevním právě. Na těchto školách měl kolem sebe vždy chudé kleriky, které hmotně podporoval.

Upřímnou zbožnost zachoval si i ve velkoměstském víru ciziny. Nepřekvapovalo tudíž, že se věnoval stavu duchovnímu. Když byl vysvěcen na kněze, stal se kanovníkem a r. 1338 děkanem u sv. Víta v Praze, kdež vzácnými vlastnostmi svými získal si lásku jak u spolukanovníků tak u lidu obecného. Tehdy sotva druhý kněz v Čechách vynikal tak obsáhlou učeností a znalostí ciziny jako Arnošt. Nový děkan byl milován pro velice uhlazený společenský takt, jeho neobyčejná elegance, skromnost, vlídné jednání s okolím a výmluvnost uchvacovala. Sám proslulý básník italský František Petrarka, který Arnošta znal osobně, s nadšením doznal, že byl Arnošt mužem tak jemných mravů, jako by se byl narodil a vzdělal v starobylých Athénách. Arnošt vábil k sobě každého i svojí vysokou, imposantní postavou a sličnou tváří.

Roku 1342 Arnošt ještě jako děkan vykonal poselství královské s kanovníkem Mikulášem z Lucemburka u dvoru papežského v Avignoně. (Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou, 101.)

Mladý vladař Karel IV. spřátelil se s Arnoštem velice intimně. Sám panovník nabyt na onu dobu vzdělání velikého. Mluvil plynne pěti jazyky, byl dle slov Palackého nejučenějším panovníkem ve středověku. Což divu, že muž tak vzdělaný věnoval přízeň znamenitému učenci jinému, že učinil kapitulního děkana svým rádcem v důležitých státních záležitostech! Dne 5. ledna r. 1343 zemřel vlastenecký a umění milovný Pražský biskup Jan z Dražic. Bylo zcela přirozeno, že Karel horlivě

pracoval k tomu, aby v hlavním městě státu Českého dosedl na prestol biskupský děkan tak vynikající. Věděl též, že v Arnoštovi získán naprosto spolehlivý přítel rodu Lucemburského. Nedávno před tím podařilo se Karlovu obratnému vyjednávání, že biskupem ve Vratislavi byl jmenován přes všecku oposici dvora Polského přítel domu Lucemburského, rozvážný kanovník Břetislav z Pohořelce. Karlovi se zdařily i plány s Arnoštem. Již dne 14. ledna 1343 kanovníci Svatovítští velikou většinou hlasů zvolili svého děkana biskupem. (Beneš z Veitmile: Chronicon, 281.)

Dle starého zvyku měl světiti Arnošta vlastně Mohučský arcibiskup, který byl nad Čechami metropolitou. Poněvadž však tehdejší arcibiskup Jindřich hrabě z Virneburku jako stoupenec nešlechtného panovníka Ludvíka Bavora byl stižen od Benedikta XII. suspensí (odnětím duchovních práv), k radosti Karlově nebylo zapotřebí, aby český církevní hodnostář se musil kořiti německému arcibiskupovi. Proto zvolený biskup odebral se hned do tehdejšího papežského sídla Avignonu, aby dosáhl konsekrace (posvěcení) a confirmace (potvrzení) bezprostředně u papežského dvora. Papež Klement VI., který býval dříve vychovatelem Karlovým u pařížského dvora, přijal chráněnce svého milého žáka ovšem s velikou laskavostí. Arnoštovi udělena ochotně confirmace a posvěcení se mu dostalo od kardinála-biskupa de Porto. (Werunsky: Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit I., 314. Pelzel Kaiser Karl der Vierte I., 113.)

V prostřed května r. 1343 vrátil se Arnošt do Prahy v slavnostním průvodu. Karel vyšel mu

vstříc v průvodu duchovenstva a dvořanů. Přijal ho s velikými poctami, aby tak dal příklad obecnému lidu, jak si má vážit církvních hodnostářů.

Poněvadž papežský dvůr zaměstnával velikou řadu úředníků a potřeboval velikých obnosů k administrativnímu řízení církve, vybíral na katolických státech poplatky. I v Polsku a ve Slezsku zaveden »halěř Svato-Petrský.« (Za každého obyvatele odváděl se ročně halěř. Biskupové obyčejně tuto daň sebrali a pak najednou papeži odevzdávali.) Když na počátku XIV. století církvní daň se scházela liknavě, když šlechtici slezští demonstrativně odpírali daň, byl vyřknut nad Slezskem interdikt (zákaz bohoslužeb). Zásluhou Jana Lucemburského a Karla IV. slezská území přes mocnou oposici vlády polské byla připojena k zemím koruny České. Jan slíbil papeži, že se postará, aby daň byla ze Slezska placena řádně. Tu byl interdikt zrušen, ale mocní měšťané ve Vratislavi zdráhali se znovu halěř Svato-Petrský platiti.

Konečně na domluvy přece jenom slíbili, že budou daň odváděti. Žádali však, aby jim byla prominuta daň za léta předešlá. Tu rozkázal Klement VI. Arnoštovi listem daným dne 17. srpna 1343, aby se odebral do Vratislavě a jménem papežovým interdikt zrušil, jestliže se město uvolí dáti za předešlá léta aspoň jistou náhradu a zaváže-li se, že budoucně bude halěř pravidelně odváděti. Arnošt urovnal spor k plné spokojenosti papežského dvora. Vratislavští od té doby odváděli halěř řádně až do r. 1374.

Aby se utvrdila církvní kázeň, biskup Arnošt konal ve své diecési 18. října 1343 synodu. Při té příležitosti vydána nařízení proti bludařům, lichvá-

řum a těm, kteří modlitbu Páně a Vyznání apoštolské kazí libovolnými nevhodnými přídávky. Duchovenstvu zapověděna účast při očistách (při pověrečných ordáliích čili »Božích soudech«) a zároveň kněžím přikázána zdrželivost, nezištnost a mírnost při vykonávání úřadu duchovního. (Borový: Dějiny diecése Pražské, 176.)

Arnošt arcibiskupem. Korunovace Karlova.

Karel využítkoval odporu papeže Klementa VI. proti arcibiskupovi Mohučskému velice obratně k vymanění koruny České z poručnictví arcibiskupství Mohučského. Byl to plán velice významný. V tehdejší době arcibiskupové měli i politickou moc mnohem obsáhlejší než nyní. I ve světských některých záležitostech byli více podřízeni stoliči papežské než panovníkům. Mnohé věci, jež nyní vyřizuje soud světský, spadaly do pravomoci hierarchie. Vážnost stavu duchovenského byla veliká i proto, že středověká učenost a vzdělanost vůbec vyvíjela se výhradně přičiněním kněží. Duchovenstvo tehdy mělo v rukou školství nižší i střední. Proto tím více platila autorita duchovního knížete, jakým byl arcibiskup. V hierarchii a v arcibiskupech zvláště měli panovníci silnou záštitu proti nespokojené šlechtě, která jen velice nerada se podřizovala centrální vládě.

Panovníci opírali se o duchovenstvo a města, kdykoli šlechta chtěla jejich moc příliš zkracovati na úkor nižších vrstev. Dr. Jar. Čelakovský píše: »Kdekoliv rozvoj společenský neubíral se tímto směrem, kdekoliv nepodařilo se založením stavu městského i duchovního zlomiti nadvládu šlechty,

tam i státní život ostal zakrnělým, sám v sobě rozpadlým a k velkým dějinným úkolům neschopným. Politika posledních přemyslovcův, sledujíc pevně cíl učiniti moc královskou nezávislou na vůli českého panstva, musila spatřovati v utvoření svobodného stavu městského a v rozmnožení jmění církevního prostředky, jichž k tomu nejvydatněji užití bylo možno . . . Teprve rozhojněním zboží městského a církevního, z něhož plynuly značné příjmy do komory královské . . . mohl nastati příznivý obrat ve veřejném postavení domu panovnického.« (Musejník 1877, 3, 4.) Tolik aspoň pro důkaz, že Karel svou snahou chtěl zároveň utvrditi i zdárný vývoj politických a sociálních poměrů. V domácím arcibiskupovi mohl míti v té příčině oporu neocenitelnou.

Význam arcibiskupství poznali dobře již jeho předchůdcové na trůně českém. Aby byla pro stát Český zřízena samostatná metropole, o to pracoval zvláště kníže Břetislav I. a králové Přemysl Otakar I. i II. Příslušné vyjednávání však kazila Čechům žárlivá politika německých sousedů, kteří svým odporem dokumentovali výrazně, co znamená pro politickou podporu panovníků domácí metropolita.

Závislost suffragánů (pomocných, světicích biskupů) na metropolitovi byla tehdy daleko tužší než nyní, kdy biskup jest ve své diecési správcem samostatným. Pokud v Čechách nevládl arcibiskup domácí, pokud biskupové zemí koruny České byli zváni suffragány (pomocníky) Mohučského metropolity, potud se nedostávalo tehdy našemu státu příslušného lesku.

Vždyť na př. biskup Nanker se za svého sporu s Janem Lucemburským vyjádřil, že Jan jest jenom »králíčkem«, poněvadž ve svých zemích žádného arcibiskupa nemá, tak že si musí korunovaci vyprošovati od arcibiskupa zahraničního. (Werunsky I, 350.)

Jestliže Karel dbal horlivě o to, aby náš stát si zachoval svéprávnost a svrchovanost politickou, s nemenší horlivostí dbal o vymanění své koruny z církevní odvislosti na státu, Německém.

V únoru r. 1344 zajel Karel k svému otci do Lucemburska, odkudž oba společně odcestovali do Avignona počátkem března. Uvítání bylo velkolepé, všichni kardinálové vyjeli jim vstříc na rozkaz papežův na míli cesty. Karel byl přijat od svého bývalého vychovatele s velikou radostí a s nejvzácnějšími počtami. (Beneš, 333. Werunsky I, 348.) Papežský dvůr při svém zápase s úskočným Ludvíkem také tehdy velice potřeboval přátelství obou vladařů.

Nemohlo býti příznivějšího okamžiku k předložení žádosti za povolení arcibiskupství Pražského. Právě tehdy Mohučský arcibiskup byl u papežského dvoru v největší nemilosti pro tvrdošíjně podporování Ludvíka. Klementovi VI. naskytla se vítaná příležitost k oslabení neposlušného církevního hodnostáře, který byl v Německu tehdy nej-mocnějším kurfiřtem.

Papež sestavil komisi tří kardinálů, která měla žádost Karlovu projednat. Karel poukázal komisi na to, že jest Praha vzdálena od Mohuče deset dní cesty, Olomouc docela dvanáct. Cesta do Mohuče vede vysokými horami a hustými lesy, čeští a moravští kněží jsou nuceni bráti se do Mohuče ci-

zími zeměmi několika pánu, při čemž jim hrozí nebezpečenství života. Od založení biskupství Pražského a Olomouckého Mohučský metropolita všeho všudy pouze jedenkrát prohlížel kostely svých suffragánů v Čechách a na Moravě. K tomu přistupuje ta vážná okolnost, že obyvatelé Čech a Moravy mluví slovanským jazykem, který jest Mohučskému metropolitovi a jeho kněžím cizí. Karel přidal ještě více důvodů, že pro celý národ i pro náboženství samo bude velice prospěšno, budou-li míti Čechové domácího metropolitu, který by jejich řeči rozuměl, stále u nich byl a který by při neodkladných záležitostech jako domácí velepastýř hned mohl radou přispěti. (Srv. Pelzel I, 122, Frind: Kirchengeschichte II, 416.)

Předložené důvody ovšem byly velice pádné. Po prozkoumání všeho papež tedy povýšil Pražské biskupství na arcibiskupství, jehož moc měla se vztahovati na Čechy a Moravu. Tak se tedy stal Olomoucký biskup suffragánem arcibiskupa Pražského. Nadto papež rozhodl, aby byl přidán Pražskému metropolitovi ještě jeden biskup-suffragán zemí Českých, za jehož sídlo určena Litomyšl.

Bulla (manifestační listina) papežská byla dohotovena 30. dubna r. 1344. Slavnostní rozhodnutí papežovo sděleno ještě čtyřmi jinými bullami, téhož dne vydanými, Arnoštu z Pardubic, kapitole Svatovítské, všemu ostatnímu duchovenstvu a konečně všem věřícím v celé pražské diecési. — Jinou bullou, která byla vydána hned 5. května, přenesl papež právo korunovati krále a udíleti mu korunovační pomazání s arcibiskupa Mohučského na metropolitu Pražského. Na základě toho práva

zván pražský arcibiskup primasem Českého státu. Karel tedy první z českých panovníků měl přijímati korunovaci z rukou arcibiskupa domácího. Dne 24. srpna dodáno Arnoštovi arcibiskupské pallium (úzká páska vlněná se šesti hedvábnými kříži) prostřednictvím slavného poselství papežského.

Karel docela vyjednával za pobytu v Avignoně, aby i Vratislavský biskup byl ustanoven za sufragána Pražského arcibiskupa. Chtěl tak Slezsko více připoutati k Čechám. Ale po úradě s papežem, sám od své žádosti zatím ustoupil, aby nebyla těžce dotčena pravomoc arcibiskupa polského ve Hnězdně a aby se král Polský příliš nerozmrzel nad vzrůstem moci české.

Arnošta slavně nastoliti měli dle rozkazu papežského biskup Břetislav z Vratislavě a biskup Naratský. Slavnost ustanovena na poslední neděli po sv. Duchu (21. listopadu 1344). Tehdy shromáždili se v starobylém kostele sv. Víta všichni nejvyšší zemští úředníci, někteří knížata slezští, lenníci krále Jana, biskup Míšeňský, množství zemských šlechticů a lidu obecného. Král Jan dostavil se do chrámu se synem Karlem a Janem Jindřichem. Přečteny papežské bully, biskup složil předepsanou přísahu do rukou biskupů Vratislavského a Naratského, kteří ozdobili Arnošta palliem a prohlásili ho veřejně za arcibiskupa a metropolitu. Pak tento první arcibiskup Pražský posvětil Jana, opata Luckého řádu premonstrátského, na biskupa Litomyšlského. Kněžstvo zapělo »Te Deum« a nato zahlaholila z úst lidu starobylá píseň »Hospodine pomiluj ny« s nadšeným jásosem. Na to hned konána významná slavnost jiná: položení

základního kamene k novému kathedrálnímu a metropolitnímu chrámu sv. Víta, k jehož stavbě konány přípravné práce třicet kroků od sešlého kostela dosavadního. Arcibiskup a král Jan s oběma syny sestoupili do jámy připravené pro základy a vykonali za mohutného hlaholu ambrosiánského zpěvu památný obřad.

Karel byl r. 1346 zvolen za krále Německého, ačkoli se nepokojný Ludvík posud své hodnosti nevzdal.

Karel vrátil se z Francie přes Německo do Prahy ku konci srpna r. 1347 a připravoval se k české korunovaci. Již dávno předtím udělil podrobné rozkazy, jakým řádem se bude slavnost konati. Zbožný panovník si přál, aby duch náboženský se uplatnil při korunovaci co nejvýznamněji. Proto zařídil vše tak, aby slavnost byla konána takovým způsobem, jakého byl svědkem za svých jinošských let při korunovaci Francouzského krále Filipa IV. v Remeši. Nový korunovační řád byl rozdáván v opisech.

K slavnostním aktům došlo 2. září. Do Prahy proudily obrovské zástupy duchovenstva, šlechty, prostého lidu ze zemí koruny České i z ciziny. Korunovaci měl vykonati Arnošt, k němuž se řadilo pět biskupů. Z dlouhých a pestrých obřadů uvádíme aspoň toto. Dne 1. září Karel v průvodu arcibiskupa a jiných vysokých hodnostářů odebral se do kapitolního chrámu na Vyšehrad, kde vykonal případnou pobožnost. Odtud veden na hrad Pražský a v chrámu sv. Víta byl přítomen nešporám. Za nádherných ceremonií druhý den ráno doveden panovník do kostela sv. Víta. Korunovační klenoty (mezi nimi nová koruna Svatováclavská) položeny

na oltář. Po některých obřadech tázal se Arnošt Karla: »Chceš-li svatou víru, kterou jsme od křesťanských mužů přijali, držeti a skutky křesťanskými osvědčovati?«

Karel odpověděl: »Chci.«

• »Chceš-li království toto od Boha tobě propůjčené podle spravedlivosti otců svých spravovati a chrániti?«

»Slibuji, že toto vše věrně učiním, jako že mne Bůh silou svojí posilňovati a moji věrní pomocí svou přispívati budou.«

Nato se obrátil Arnošt k přítomnému množství všeho lidu: »Chcete-li knížete Karla za svoji hlavu a za krále svého uznati a jeho poslušni býti?«

Hned zaburácela chrámem jednomyslná odpověď duchovenstva, šlechty a všeho lidu: »Rádi, rádi, rádi.«

Při slavné mši svaté po epištole arcibiskup pomazával Karla posvěceným olejem na hlavě, na prsou a na ramenou, říkáje při tom: »Maži tě svatým olejem za krále ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.« — Král odpověděl: »I s duchem tvým.«

Následovalo odevzdání odznaků královské moci. Lid zpíval zase ten den jásavě: »Hospodine, pomiluj ny.« Po zpěvu učinil Karel hlasité vyznání, že bude hájiti práva národa a církve, jak bude s radou svých věrných nejlépe moci. Pak vykonána korunovace choti královny Blanky. Když byla mše sv. dosloužena, podal Arnošt klečícím královským manželům tělo Páně. (Pelzel I., 177—180. Zap 50—52.) Po korunovaci položena koruna na hlavu sv. Václava. Následovaly velkolepé slavnosti.

Arnoštova povaha.

Jak si počínal Arnošt při veliké své slávě a moci? Veliká skromnost ani na okamžik ho neopustila, třebaže imponoval jak šlechtě tak lidu svým rytířským vystupováním. Byl si dobře vědom, jak těžký, zodpovědný úřad na sebe přijal. Proto v jeho chování pozorujeme spíše strach z vysoké hodnosti než jakoukoli pýchu. Vznešený hodnostář zjednával si nadšenou úctu u každého, s kým promluvil. Lidé, kteří s ním bydlili pod jednou střechou, dosvědčovali, že nikdy z jeho úst neslyšeli urážlivého slova a že také na něm nikdy nepozorovali známky podrážděnosti. Vyšehradský probošt Vilém z Hasenburku nazývá Arnošta »hvězdou mezi mlhami« a podává velice vystižnou charakteristiku tohoto církevního knížete. Prý domníval-li se arcibiskup, že někoho ze svých domácích třebaš nepatrně slovem urazil, hned toho litoval a pokorně prosil za odpuštění. Naopak, jestliže mu řekl někdo do očí něco nespravedlivého nebo nelibého, položil prst na svá ústa a jako žák pravé pokory získával srdce člověka prudkého, maje zření k slovům žalmu: »Polož, Hospodine, stráž ústům mým.«

Neučinila ho sobělibým ani jeho veliká učenost, kterou současníky tolik převyšoval. Byl-li přítomen v chrámu, kdy jiný kněz sloužil mši svatou, četl z missálu všecka slova mešní zároveň a pak se modlil hodinky k Panně Marii. Pokud taková mše sv. nebyla dosloužena, neodvážil se k němu nikdo přistoupiti, aby jej vyrušoval z pobožnosti záležitostmi světskými, i když měl s ním rokovati o věcech naléhavých.

Po skončení pobožnosti udílel audience chudým i bohatým a rychle úřední práce vyřizoval. Nebylo-li mu někdy možno (k vůli odcestování nebo pro jinou zvláštní překážku) konati úřední práce osobně, musili dle jeho rozkazu hodnostáři podřízení co nejrychleji církevní záležitosti vyřizovati.

V práci pro čest a slávu Boží byl tolik bdělý, že si ani řádného spánku nepopřál, usnul totiž obyčejně teprv tehdy, když ho přirozená únava mocně přemohla. Každého prázdného okamžiku využil k modlitbě a nábožené četbě. Nosil u sebe pod svrchním šatem různé knížky a poznámky. Ať někam jel anebo u krále pobýval, jakmile slyšel hovor o věcech všedních, malicherných, hned k vůli duchovnímu prospěchu svých přátel buď sám z oněch spisů předčítal anebo je podával k předčítání jinému.

Když se uložil k nejnutnějšímu spánku, dal si předčítati nábožné knihy, dokud neusnul. Často ani jeho sluha nepostřehl, že jeho pán ke krátkému zdřímnutí si ulehl místo do měkkého lože na zem. A kdykoli se Arnošt v půlnoci probudil, bez meškání vstal, povolal k sobě vlastní kaplany a vážně se s nimi modlil hodinky k Panně Marii. Když kaplani po takové noční modlitbě ulehli, bděl na modlitbách dále. Měl-li druhý den sloužiti mši sv., plakával v nábožném roznícení. (Tehdy každodenní sloužení mše sv. nebylo u kněží tak ustáleným zvykem jako v době nynější.)

V čase tak velikého svého povýšení, kdy bylo jeho jméno v evropském křesťanstvu vyslovováno s větší úctou, než jméno kardinálů, až do smrti zapisoval si i malé své duševní poklesky, aby si

tím lépe připomínal, že se má varovati i všedních hříchů. Docela si zaznamenával, jaké pokání mu bylo po zpovědi ukládáno od zpovědníka a zapisoval si zároveň, jaké rady mu zpovědník udílel.

Na sklonku svého života odhodlal se k nejupřímnějšímu vyznání svých hříchů před celou veřejností. V odpustkovém svém listě píše: »Já Arnošt, svatého Pražského kostela arcibiskup první, mezi hříšnými nejhříšnější.« Nato líčil své vidění v letech chlapeckých při patření na obraz Panny Marie v Kladsku. Vidění to považoval chlapec za výstrahu před hříšným životem. Arnošt pokračuje ve svém listě: »Když bylo na kůru dokonáno pění, odcházel jsem s jinými žáčky do školy, nižádnému nic o tom divu neříkaje, pro veliký stud boje se, abych tak od nich nebyl seznán hříšný; neboť jsem se zevnitř dobrý ukazoval, ale uvnitř a soukromě jsem vždycky byl velice hříšný, jak myšlením tak skutkem tehdy až posud. (Jak velké asi mohl spáchat chlapec hříchy? I dítě dobře vychované někdy provede něco z mladické bujnosti, zač se před představenými stydí a tváří se na venek lepší, aby nebylo potrestáno. Patrně, že i chlapec-ká lehkomyšlnost později Arnošta dojímala bolestně.) . . . A tak dříve, než jsem kterého došel svěcení, i později, maje již úřad a obročí kostelní, byl jsem velmi rozpustilý a lehkomyšlný až dosud, málo dbaje na ten div hrozný do mnoha let. Naposled rozjímal jsem často sám u sebe, že jest nebezpečno zatajiti takový div, jehož oznámením bych mohl pravověřící k pobožnosti rozohniti, hrubou hříšnost svou všem vyjeviti, tak aby mne jako smrdutého psa hodně v ohavnosti měli. I prosím a zavazuji vás skrze útroby milosrdenství Bo-

žího a skrze pokropení krví Pána Ježíše Krista, přimluvtež se za mne u Rodičky Boží Marie, skrze niž jsem v katolické víře utvrzen, aby ráčila hněv svůj a svého Syna hněv odvrátiti z jeho daru, jenž jest požehnán na věky věkův. Amen.« A poněvadž podle svědectví Písma svatého Boží skutky zjevovati a velebiti jest slušno, napomíná a prosí Arnošt, aby se tento list se správou o onom vidění četl všude po všech chrámech věřícímu lidu na dukaz, že »ta svatá Maria jest ochranou a milosrdnou orodovnicí hříšníků viklajících se u víře a mdlých v lásce, kteří se do její milostivé přimluvy snažně poroučejí. Nadto udělujeme těm, kdož by tento list četli, slyšeli, jiným vypravovali, čtyřicet dní odpustku. Psáno skrze mne Arnošta, svatého kostela Pražského arcibiskupa nehodného, mýma rukama, naplněnýma krví hříšných.« Patrně, že list oplývá vřelou, překypující lítostí, že Arnošt sebeobžalobou rozhodně se snažil od sebe odvracet jakoukoli pochvalu. Úzkostlivé srdce jeho činilo pokání veřejně. Leč — ani tento list nedovedl oslabiti všestrannou úctu ke knížeti života svatého. Současníci, kteří Arnošta znali, jakož i život Arnoštův velmi dobře, věděli, že ta hořká lítost vlastně vytryskla nad hříchy všedními. Svou skroušenost a touhu po asketickém životě řeholním dával Arnošt na jevo také tím, že se dával malovati, jak klečí před Bohem nebo Pannou Marií, maje před sebou na zemi složené znamení arcibiskupského úřadu, jako Bohu zpět odevzdávané. (Drahokamy z koruny svatováclavské II., 522—525, I., 333.)

Den ode dne rostla jeho sláva v křesťanstvu, ale pokorného sluhu Božího neučinila sobělibým

žádná ovace. Čím více se věnoval hlubokému sebezpytu, čím větší pozornost věnoval svým malým lidským křehkostem, tím viděl v silnějších obrysech vznešenost svého úřadu, tím více si přál, aby dalekosáhlé odpovědnosti byl prost. Proto také prosil jednak přímo, jednak skrze své prostředníky papežskou stolicí, aby bylo s něho sňato břímě obtížného úřadu. Toužil skončiti svůj život v klášterním zátíší. K tomu účelu také založil v Kladsku klášter řeholních kanovníků. Ovšem papežská stolice, znajíc jeho vzácnou osvícenost a duchovní horlivost, jeho prosbě nevyhověla. Ba dokonce po smrti papeže Innocence VI. (1362) byly konány vážné přípravy, aby tento proslulý krajan náš byl zvolen za papeže. Někteří kardinálové byli zcela ochotni odevzdati své hlasy ve prospěch tak velikého povýšení Arnoštova. Leč intriky vlády francouzské, která dovedla držeti avignonské papeže a kardinály v elegantních, ale dosti tuhých poutech závislosti, překazily chvalitebný plán. Do posledních let stařeckých zachoval si vznešený velekněz při těžké chorobě neotřesenou bystrost a čilost. (Srv. Balbín: *Miscellanea historica*, LIV & LVIII, 80—89.)

Dle této charakteristiky by se zdálo, že se přece jenom Arnošt hodil spíše za klášterníka nebo učitele na universitě než za primasa státu Českého. Není tomu tak. Právě duše ty, které dobře porozuměly pravidlům evangelické pokory, dovedou vyvíjeti energii překvapující, vyžadují-li okolnosti rázného vystoupení.

Kristus netoliko uměl i na kříži odpouštětí jízlivým posměvačům, ale dovedl také rázně potrestati prodavače v chrámu. Sv. Pavel ochotně sná-

šel hrozná pronásledování k vůli lidu, jež Kristu získal, ale s odhodlaností zrovna takovou přísně káral i trestal křesťany, kteří se vážně provinili.

Jedna legenda, sepsaná od cizince, líčí sv. Václava tak, jako by byl nejraději žil životem mnišským, jako by ho byly státní záležitosti příliš nezajímaly. Zatím pravdivá historie potvrzuje sice vroucí Václavovu zbožnost, ale představuje tohoto svatého knížete světu jako bystrého, čilého diplomata, vynikajícího i válečnou udatností neobyčejnou.

Podobně zbožný Arnošt dovedl pozvednouti mocně svůj hlas, kdykoli chvíle vyžadovala přísného zakročení. Zlí chvěli se před Arnoštem bázní velikou. Zvrácení kněží zakoušeli často případného potrestání apoštolského arcipastýře. Kde viděl Arnošt těžké hříchy, tam se neuchyloval k žádnému bázlivému kompromissu. Arnoštovi náleží jedno z nejčestnějších míst v řadě nejosvěcenějších církevních reformátorů. Spolu s Karlem IV. přičiňoval se neunavně, aby vyhostil z hranic zemí koruny České korrupci, jaká tehdy v duchovenstvu zvláště vinou nepřírozených poměrů papežského dvora počala v církvi bujetí. Palacký nazývá Arnošta první a nejvyšší ozdobou Pražské stolice arcibiskupské, původcem a zakladatelem pořádku ve své diecési. (Dějiny II. ve 4. vydání, str. 282, 337.) Tomek dí v příčině odklizení tehdejších zlořádů církevních: »Náleží pak čest a chvála tehdejším nejvyšším hlavám světské i církevní společnosti v Čechách, císaři Karlovi samému i arcibiskupu Arnoštovi z Pardubic, že oni na předním místě prohlíželi k potřebě napravení a přičiňovali se k tomu

každý dle moci svého úřadu«. (Dějepis města Prahy III., 285.)

Církevní poměry za Arnošta.

Veliká krise katolické církve byla zaviněna tím, že papežové v té době (od r. 1309 do r. 1376) nesídleli v Římě, ve vlastním městě papežském, kdež nástupcové sv. Petra byli skutečně svobodnými velepastýři celého křesťanstva. Papežové, sídlící v Avignoně v příčině politické byli zváni »hrabaty venaissinskými a avignonskými«, čili many koruny Francouzské. Papežové ti byli rodem Francouzi, tvořili si dle vůle francouzské vlády sbor kardinálů z rodilých Francouzů, aby tak celá vrchní církevní správa měla ráz francouzský. Řím po odchodu papežově pustl, chrámy se v něm rozpadávaly, příjmy, jichž papežská stolice nutně potřebovala, přestávaly nyní z italských krajů docházeti. I z jiných států však docházela církevní daň velice nedbale, protože duchovní správa, která podléhala velice francouzskému vlivu, přestávala se těšiti všestranné důvěře. V mimofrancouzských zemích zavládal názor, že se vlastně platí na Francii, nikoli na potřeby křesťanstva veškerého.

Proto také papežští finančníci vymýšleli ke krytí peněžního schodku nové zdroje příjmů způsobem, který zbožné katolíky roztrpčoval. Na př. požadovány »annaty«, t. j. příjmy prvního roku ze všech katolických zemí. Udělovány za peníze »expektance«, t. j. zajišťovalo se za peníze žadatelům úředními listy, že se jim darují určitá obroč, jakmile budou uprázdňena. Klement V. vyhradil si

obsazování všech obročí v Anglii na tři léta. (Ovšem každý hodnostář, dosazený přímo od papeže, musil zaplatiti pokladně papežské značnou taxu.) Podobným způsobem vybíraly se i jinde poplatky, jichž dříve nebylo. Kdo měl peníze, obdržel bohaté beneficium snadno, kdo jmění neměl, tomu byl často spravedlivý postup stěžován, třeba že i tehdy dosáhli vysokých církevních důstojenství mužové z rodu chudého. Některý kněz dostal se v držení i několika obročí, ačkoli rozhodně nemohl zastávati najednou úřady s nimi spojené. Tací mnohoobročníci platiti skrovné obnosy kněžím jiným, kteří za ně funkce konali.

Mnozí beneficiáti ovšem nezachovávali residence, nepobývali totiž v místě, kde měli vykonávati svůj úřad, spojený s beneficiem, oddávajíce se buď zaměstnání jinému nebo světským kratochvílím. —

Jestliže sama papežská stolice vymáhala za ustanovení vyšších hodnostářů značné taxy, není divu, že tito (zvláště neměli-li sami většího jmění) požadovali zase poplatky dříve nebývalé od těch, kterým sami menší beneficia udíleli. Nižší kněžstvo pak, aby nestrádalo bídou, hledělo se odškodniti na věřících, vyžadujíc zvláštní poplatky za funkce, jež dříve konány byly zdarma; tito kněží se vymlouvali, že nemohou zdarma konati takový úřad, jehož zdarma neobdrželi. Jiné zjevy vzrůstajícího svatokupectví budou doloženy v dalších řádcích. Finanční politika papežského dvora avignonského prolnula téměř celý církevní stroj, nastaly nové poměry, které musily býti odstraněny, jestliže se měla státi náprava v hlavě i údech. Úloha ta byla velice obtížná, rázem nedala se re-

forma provésti v době, kdy se staly nezvyklé dávky zvykem. Soustavu, která se vžila, bylo potřebí léčiti opatrně a zvolna, aby nedošlo k otřesům, které by víc uškodily než prospěly. Opatrný a moudrý rozvoj vždy více obecnému blahu prospěl než rozbroj. Ovšem bylo žádoucno, aby v přední řadě papežská stolice zmužile reformovala, čistá krev měla se rozprouditi do všech žil církevního těla přímo ze srdce.

I mezi avignonskými papeži nacházíme muže, kteří si vřele přáli nápravy, ale strach před bezohlednou spekulací vlády francouzské ochromoval jejich energii. Jan XXII., který žil životem mnišským, právě proto, aby se vymanil z područí francouzského, vymýšlel nové zdroje příjmů, ale tím situaci jenom zhoršil. Benedikt XII. pocházel z prostinkého rodu jako jeho předchůdce, vystupoval proti hromadění církevních obročí, zrušil některé nespravedlivé poplatky, nařizoval liknavým zachování residence, usiloval i o jiné reformy. Nebyl však valným politikem, tak že se mu nepodařilo zdolati silný proud, který se již široce rozléval.

Několik papežů velice vážně se zabývalo myšlenkou na přesídlení do Říma, aby mohli reformovati svobodněji. Ale pouta vlády francouzské byla příliš pevná, světské intriky navalily na cestu zamýšlenou veliké balvany. Již tehdy byla důvodná bázeň, že v případě přesídlení papežského dvora lační a žárliví diplomaté francouzští raději způsobí církevní rozkol, než by papeži popřáli odstěhování do Říma.

Z křesťanských panovníků mohl jediný Karel IV. křížiti úspěšně diplomatické plány pyšné

Francie, která měla před církevní politikou našeho Otce vlasti důvodný strach. Bylť Karel jako král Německý a Český, jako císař Římský nejmocnějším světským vládcem v Evropě. Karel také horlivě na papežském dvoře působil, aby přesídlení se stalo skutkem. Podařilo se to konečně, ale chytří diplomati francouzští odpověděli na ten veliký čin tím, že skutečně způsobili neblahý rozkol. Proti papeži Urbanovi VI., který horlivě reformoval, postavili se na popud Francie francouzští kardinálové a zvolili r. 1378 vzdoropapeže Klementa VII. Pak nastala nejtrudnější doba církve.

Patrno tedy, jak veliké překážky kladly se v cestu i reformátorům velice vlivným. Arnošt z Pardubic neměl jako reformátor postavení závidění hodného. Co nebylo napraveno ani papežským dvorem, to bylo pro českého metropolitu úkolem tím obtížnějším.

Tolik však dlužno doznati, že vznešenému veleknězi našemu podařilo se za pomoci Karlovy udržeti v české provincii církevní daleko lepší mravní stav křesťanstva, než jaký byl v zemích jiných.

Za Karla IV. bylo obecně v Čechách pokládáno pravé náboženství za nejvyšší, nejdůležitější národní ideál. Církevní příkazy byly přísnější než nyní a zachovávaly se s daleko větší přesností než nyní. V neděle a svátky nesměla se konati žádná těžší práce, farářům uloženo přihlížeti k zachování nedělního a svátečního klidu a stihati provinilce církevními tresty. V čas čtyřicetidenního postu bylo zakázáno požívat jak pokrmů z masa, tak také z vajec a mléka. Duchovním ukládán někdy zvláštní půst i v adventě a ve dvou posledních dnech v masopustu. V čase moru nebo jiných

neštěstí ukládány ještě zvláštní posty, pobožnosti a jiné skutky kající.

Zasvěcených svátku bylo tehdy daleko více než za věku nynějšího. (K tomu každá kollatura slavila jako svátek zasvěcený den patrona farního kostela a den posvěcení téhož.) Celkem mimo neděle (i velikonoční a svatodušní) bylo ještě 43 dní zasvěcených, v nichž zakázáno konati všední, těžkou práci. Kromě toho bylo ještě šest dní polozasvěcených, ve kterých obcoval lid z povinnosti slavným službám Božím, ale pak mohl pracovati. Ovšem tak častá prázdení za tehdejšího času pranic neškodila hospodářskému, obchodnímu a průmyslovému pokroku našeho lidu, jehož bohatství za vlády Karlový vzrůstalo velice utěšeně. A vidíme-li, jak veliký počet dní byl vyhrazen službě Boží, nepodivíme se nikterak veliké zbožnosti českých vrstev lidových, jež byla těmito svátky živena a povzbuzována. A poněvadž svátků, zasvěcených památce českých patronů bylo více než nyní, povzbuzoval se tak i duch vlastenecký.

Kněží byli povinni dbáti obecně kázně křesťanské mezi laiky, v čemž byli podporováni mocí světskou. Zakazovány noční potulky po krčmách, vystupovalo se proti zažehnavání nemocí, proti »topení smrti« o středopostí a jiným zbytkům starých pohanských tradic. Církevně zakázáno každé lichvářství; křesťanům dovoleno půjčovati bez nároku na úrok. Právo manželské řídilo se přesně ve všem zákony církevními. Dopustil-li se něčeho kněz, byl souzen jenom soudem církevním. Sáhlo-li se na kněze jakýmkoli způsobem násilným, bylo to stiháno přísně jako prohřešení proti církvi. Jen některé výjimky dovo-

leny. Vůbec obecná mravnost, náboženská vroucnost a úcta k osobám církevním tehdy byla v národním celku daleko větší než za všech století následujících.

Utěšený stav počal se za Karla IV. horšiti klesáním mravnostní úrovně duchovenstva z příčin z předu naznačených.

Arnoštova reformace.

Arcibiskup snažil se zreformovati kněžstvo proslulými **statuty provinciálními** (kázeňským řádem pro kněze). Důmyslný velekněz vedl si tak obezřele v akci vrchnopastýřské, jako Karel IV. v politice světské. Když počal Karel v Čechách vladařiti, panoval zde tak veliký právní zmatek, takové zlořády, že by byl lehce jiný panovník sestavil ze základu nová sociální a politická práva česká. Karel však nepohrdal tím, co před ním postavila mnoholetá zkušenost a co se v dobách pokojnějších velmi dobře osvědčovalo. Proto dle pravidla, že na starých základech nejlépe se staví, prozkoumal pečlivě stará právní pravidla království Českého a na těchto budoval ustanovení další, aby přirozený právní vývoj nebyl násilně rušen. A tato cesta osvědčila se pro další rozvoj národního celku výtečně. Podobně Arnošt. Věděl, že ztřeštěným nátlakem, nepromyšlenými (třebas i dobře míněnými) dekrety najednou se život církevní nevrátí hladce v nejlepší koleje. Proto také zkoumal, jaké reformační snahy byly jinde vydány a jak jest potřebí prováděti opravné příkazy, aby nabyly autoritativní vážnosti a nesly kýžené úspěchy. Hned za prvních let po povýšení biskup-

ství Pražského na arcibiskupství zvláště dobře prostudoval nálezy a zvyklosti arcibiskupství Mohučského, pod jehož pravomocí země Česká tak dlouho trvala. Tyto dekrety a obyčeje obezřele rozmnožil a opravil, aby vyhovovaly současné době a zvláště českým kněžím tehdejšími. Navázal tedy moudrý velekněz také na staré tradice jako Karel IV.

Tuto sbírku pravidel účelně uspořádal a rozdělil ji na 86 rubrik. Pak ji předložil ke schválení valné synodě kněží, svolané ke dni 12. listopadu 1349 do Prahy. Statuta Arnoštova schválena a vydána jako zákonník církevní provincie České. Nařízeno, aby každý duchovní správce pořídil si opis těch ustanovení a jimi se spravoval.

Přes to, že Arnošt ctil staré tradice, přepracoval statuta Mohučská tak bystře, že vzbudila ta pravidla veliký obdiv daleko za českými hranicemi. Přepis všech statut dostal se i do Krakova. Pozdějšího času (1381) nařídil arcibiskup Pražský z moci své jako delegát Papežský, aby se biskupství Míšeňské, Bamberské a Řezenské spravovala dle statut Arnoštových. (Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou, 144, 152.)

Statuta prikazovala, aby se kněží střežili i stínu hříchu.

Jestliže by se vzdálil duchovní od kostela bez dovolení vrchnosti a tak porušil residenci, má býti zbaven benefícia.

Protože kněží tehdy měli dosti důchodů řádných, bylo zakazováno vybírání štóly. Ale poněvadž i jinde kněží nahražovali si veliká vydání na taxy vymáháním štólárních poplatků, začali i čeští kněží požadovati jisté platy za pohřby, křty,

oddavky, docela i za slyšení zpovědi, podávání Nejsvětější Svátosti a poslední pomazání. Statuta zapovídala farářům požadování takových platů pod ztrátou benefícia a střídníkům nebo pomocníkům farářův pod trestem žaláře. Duchovní již tehdy se vymlouvali na zvyk, tak že zákazy i potom bylo nutno opěťovati. Dovoleno pouze přijímati mírný poplatek za zvonění při pohřbech.

Při křtech zavládl ten nechvalný zvyk, že k vůli zisku bylo přibíráno mnoho kmotrů. Poněvadž kmotrovství bylo pro duchovní příbuzenství překážkou manželského stavu, nemělo býti kmotrů mnoho, aby se překážky manželství příliš nešířily. Proto statuta dovolovala při každém dítěti jen jednoho kmotra a jednu kmotru.

Statuta zakazovala vymáhati plat za svěcení kostelů, oltářů a jiné poplatky nenáležitě.

Obecné přikázání, aby každý věřící dospělejšího věku aspoň jednou za rok vykonal zpověď a v čas velikonoční přijal Nejsv. Svátost, bylo ve statutech vymezeno tak, že každý má se zpovídati u svého vlastního kněze, tedy faráře nebo jeho náměstka; u jiného smí se zpovídati pouze se zvláštním povolením farářovým, jinak by se mu odepřelo rozhřešení. Kdo ke zpovědi nešel, tomu se bránil vstup do kostela a zemřel-li v takovém provinění, měl se mu odepříti křesťanský pohřeb. Každý byl zavazován navštěvovati v neděli a ve svátek kostel vlastní.

Statuta zakazovala spojení dvou důstojenství, kanovníctví anebo jiných beneficií v tomtéž anebo ve více kostelech kolegiálních. Toliko spojení dvou beneficií, z nichž jedno nevyžadovalo stále

residence, smělo býti dopuštěno se zvláštním svolením biskupovým.

Kapituly přijímaly do svých sborů také kanovníky bez prebend s právem na obdržení jich, až by byly uprázdněny. To však bylo kapitulám zakázáno z důvodu, že by nebylo slušné čekati na smrt bližního. Nejvýš se dovolovalo uděliti jedno takové místo s povolením biskupovým pro ten případ, že by to bylo k patrnému prospěchu kostela.

Nechť jsou kněží živi počestně a střídmě, ať nestrojí častých hostin! Není jim dovoleno nádherně se strojit, hráti v kostky a tančiti. Kteří žijí v konkubinátu, buďtež zbaveni svých beneficíí. Jestliže by ještě pak v hříchu svém setrvali, nechť jsou vyhnáni z diecése. Pražská diecése byla rozdělena na 10 arcijáhenství. Arcijáhnové měli velice rozsáhlou moc nad kněžstvem podřízeným. Rozsuzovali spory manželské, trestali kněžské provinilce (někdy i žalářem), udávali pachatele zločinů a dopravovali k soudu arcibiskupovu, konali visitace. Dle Arnoštových statut měl býti potrestán každý arcijáhen nebo plebán tímže způsobem jako podřízený kněz, jestliže by strpěl konkubinát podřízeného klerika.

Přebytek církevních důchodu má býti věnován církvi. Jen chudým lidem, posvátným místům a svému služebnictvu smí kněz něco z toho jmění dáti. —

I jiná nařízení arcibiskupova svědčí o tom, jak horlivě přičiňoval se Arnošt o všestrannou nápravu. Právě duchovenstvo vyšší jevílo malou horlivost v konání svých povinností. Byli to zhušta mladí šlechtici, kteří se vkoupili do beneficíí

nikoli k vůli veliké práci, ale aby pohodlně užíval i dobrých důchodů. Proto také Arnošt z Pardubic při vydání nových pravidel kostela Pražského r. 1350 žaloval, že bohoslužbám v tomto chrámě nevěnuje se příslušná péče, káral zjištění mnoha kanovníků, kteří přicházejí k sídlu svému při kostele jen tehdy, mají-li bráti užitek. Proto vydal nařízení, že kromě tak zvaných těles prebend podíly z důchodů mají se dávat jen kanovníkům sídlícím a v chrámě své povinnosti plnícím. Bylo smutné, že prebendáři konání funkcí povinných svěřovali svým střídníkům, kteří, berouce si příklad z chleboďárců, vykonávali modlitby v kostele nedbaje. Statuta z r. 1350 kárají střídníky, že opouštějí lavice pod záminkou čekání na své pány, pobíhají po kostele déle, než jest potřebí, vybíhají přede dvěře s komžemi a mitrami, aby jimi oděli pány při vstoupení jich do kostela. (Tomek III., 205.—206.)

Jelikož prebendy kanovnické nebyly stejně výnosné, bylo dovoleno postupování z menších na větší. Jestliže se uprázdnila prebenda lepší, mohli o ni žádati kanovníci po pořádku dle toho, jak byl který dlouho v kapitule. Arnošt však pozoroval, že držitelé skrovnějších prebend nedbali o dobrý stav hospodářství na nich, čekajíce na brzké dosažení prebend lepších. Proto bylo právo žádosti za lepší prebendy od Arnošta obmezeno. Bylo dovoleno žádat pouze těm kanovníkům, kteří zachovávali residenci, a to každému jen jednou za života.

Theatrální, nápadné chování nalezlo cestu i do chrámů. Někteří kněží zpívali evangelia a jiné části mše sv. způsobem divadelním jako na jevišti. Na varhany a jiné hudební nástroje hrány melodie

příliš veselé, jež se nehodily do domu Božích, působíce spíše zábavu než pozdvižení mysli k Bohu. Proto Arnošt v pravidlech kostela Pražského zakazoval všeliké zavádění novot ve zpěvech a čteních bez zvláštního svého povolení. (Tomek III., 205.—206., 150.—151., 207.—208.)

Arnošt trestal přestupníky, pokud mohl. Na př. sám panenský klášter sv. Jiří pokárán pro rozličné vady. Když se však jeptišky vzpouzely uposlechnouti příslušných rozkazů, Arnošt je stihl interdiktem. Abatyše a konvent odvolaly se k papeži, utrhaíce arcibiskupovi na cti. Musily však činiti pokání, odprosily Arnošta za přítomnosti Karla IV., upustily od svých žalob u papeže. Poddaly se arcibiskupově kázni. Arnošt pak interdikť zrušil (r. 1355.) (Tomek III., 251.)

Leč přece mnohé okolnosti přerůstaly i Arnoštovi přes hlavu. Jistě by se byla zvláště v hierarchii veliká náprava stala, kdyby se bývala udílela větší beneficia výhradně kněžím řádným, zasloužilým. Ale tomu překážely vysoké kruhy laické. Arnošt žádal několikrát marně, aby obsazení vynikajících úřadů (na př. arcijáhenství) bylo zůstaveno výhradně jemu. (Tadra: Kult. styky, 77.) Nebylo divu, že bez důkladné reformy papežské korrupce se šířila dále. Arnošt však mohl míti klidné vědomí, že zadržoval neblahý proud, pokud bylo v jeho moci.

Hned v prvních letech své vlády zřídil Arnošt zvláštní úřad korrektora (oprávce) kněžstva (corrector cleri), jemuž uloženo souditi a kárati duchovní pro přestupky proti kázni. Prvním korrektorem nám známým byl řeholní kanovník Albert

od r. 1357, po něm byl arcijáhen Horšovský Přibislav (1363)..

Arnošt snažil se zjednávatí nápravu také pomocí synod provinciálních, t. j. duchovních sborů, ke kterým byli voláni biskupové-suffragáni preláti a jiné duchovenstvo pravidelně dvakrát za rok. Synoda začínávala kázáním některého výmluvného kněze, jehož si arcibiskup sám vybral. V promluvách těch káraly se vady duchovenstva. Pak dal arcibiskup předložiti nařízení potřebná k reformaci. Ustanovení ta byla po schválení od synody vyhlášena jako statuta synodální.

Veliké obtíže nastávaly těm lidem, kteří v právních rozepřích s duchovenstvem v případech odvolání se od soudu arcibiskupova byli voláni k papežskému soudu do Avignona, kamž se musili obracet i lidé v záležitostech manželských a k vůli jiným nutnostem. Bývalo to spojeno s velikými útratami. Takové nesnáze se stupňovaly, když papežský dvůr někdy povolil pominutí obyčejného domácího soudce duchovního a ustanovil soudce náměstného čili delegovaného, kterému dáno právo souditi s plnou mocí na místě papežově bez dalšího odvolání. To se přiházelo zvláště k žádosti žalujícího kněze nebo duchovního sboru tvrdícího, že žalovaný (obyčejně laik) jest tolik mocný, že obyčejný duchovní soudce přetěžko proti němu zjedná právu svobodný průchod.

V takovém případě jmenoval papež jednoho nebo více soudců duchovních, kteří se vyznali v právech. Ti měli souditi ve jménu papežské stolice. Ale jejich sídla byla buď v jiné zemi anebo byla od bydliště žalovaného příliš vzdálena, tak že příchod k soudci byl spojen s obtížemi a býval

nákladný. Často vymohly si některé duchovní sbory takového náměstného soudce na delší nebo neurčitou dobu pro jakékoli své právní rozepře s osobami světskými i duchovními; takového soudce nazýval příslušný duchovní sbor (klášter a pod.) svým konservátorem. Již před vladařením Arnoštovým takový zvyk se rozmohl nad míru, žalobníci často neprávem připisovali žalovaným velikou moc, jen aby jim připravili veliké útraty a obtíže a tak aby je přiměli k mimosoudnímu srovnání pře na jejich ujmu.

Arnošt z Pardubic, který dobře promyslel závady spojené se soudnictvím náměstným, hleděl chrániti své diecesány před zbytečným zasahováním soudců náměstných ve svých statutech různými nařízeními. Dbal o to, aby tito soudcové si neosobovali více moci, než jaká jim přesně náležela. Vyžadoval, aby soudce náměstný dříve se vykázal řádnou bullou papežskou, než požádá, aby se dostavila před jeho tribunál strana obžalovaná. Jestliže soudce náměstný nařídí farářům anebo jiným duchovním vyhlášení kletby nebo interdiktu, nechť ho neposlouchají kvapně, ale dříve ať se přesvědčí, zda má k tomu soudce příslušnou duchovní moc. Arnošt těmito ohradami prospěl ovšem některým jednotlivcům, ale podstatu takového zřízení zreformovati nemohl, protože papežská stolice k vůli rozmnožení svých důchodů udělovala za plat vždy ochotněji delegace a konservatoria. (Tomek III, 255—256.) Arnošt ve svých statutech zdůraznil též církevní zákon, že kněží nemají se oddávati zaměstnání advokátskému anebo veřejnému písařství. Dovoleno jest zastávati

úřad písaře pouze těm, kteří slouží v kanceláři arcibiskupově.

Desátek, jež bylo odváděti do pokladny papežské, byl značný. Arcibiskup platil ovšem nejvíce, totiž 150 kop, probošt Vyšehradský a opat Břevnovský po 40 kopách, probošt Pražský 24 kop atd. (Tomek III, 143.) K vybírání desátku papežských byli ustanoveni zvláštní výběrčí (*collectores fructuum camerae apostolicae*) obyčejně z domácího duchovenstva. Peníze sebrané od výběrčích přijímali ustanovení poslové papežští, kteří je buď sami do komory papežské odváděli, anebo je zasílali po obchodnících. Důchody jednotlivých beneficií byly udávány hodně nízko, aby desátek byl skrovný. Z té příčiny již za života Arnošta z Pardubic žádal papežský dvůr na něm i na biskupech Janovi Olomouckém a Litomyšlském, aby dali zhotoviti popis všech beneficií a ročních důchodů z nich plynoucích dle nového předepsaného řádu. Vědělo se hned, že papežská stolice tímto způsobem chce zkontrolovati zdroje k zvýšení svých příjmů. Proto arcibiskup i biskupové obrátili se v té záležitosti ke králi.

Karel IV. proslul jako velice moudrý hospodář. Cizí výrobky podrobil velikému clu, domácím pak pomáhal k zpeněžení za hranicemi velikými výsadami. Staral se pečlivě o to, aby z Čech do ciziny šlo peněz co nejméně a naopak aby se shromažďovaly v království co největší sumy. Karlovi tedy nebylo nikterak ani za zmíněného nařízení papežova lhostejno, jaké obnosy se nyní začnou zasílati za hranice. Proto zakročil u papeže bezprostředně. Předložil papeži, že by bylo velice obtížno sestaviti soupis tak, jak si stolice papežská

přeje. Žádal, aby papež od svého rozkazu upustil, aby se spokojil s řádem dosavadním jakožto prý spravedlivým a bezvadným. Papež dle všeho Karlovi vyhověl bez dalšího nátlaku. Tolik jest jisto, že rejstříky papežského desátku v následující době skoro nic se nelišily od nejstaršího nám známého záznamu z r. 1352; výška desátku zůstávala pořád stejná skoro při všech, ačkoli se důchody mnohých beneficií časem rozmnožily. (Tomek III, 142—143. Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou, 78.)

Arnošt přítelem reformujících kazatelů.

Jako byl Arnošt nadšeným reformátorem sám, tak také vítal s otevřenou náručí každého upřímného pomocníka v díle opravném. Praha stala se za Karla IV. velice bohatým velkoměstem, jež bylo zváno nejveselejším městem v Evropě. Právě zbujnělá Praha dávala svým životem mocné svědectví, jak jest potřebí v Čechách reformovati.

Karel povolal r. 1358 do Prahy výmluvného a učeného kazatele z Rakous Konráda Waldhausera, kněze řádu sv. Augustina řeholních kanovníků. Ustanovil jej za kazatele u sv. Havla. Karel dobře volil, že povolal napřed muže, který měl promluvit do svědomí bohatým kupcům německým, kteří byli v službě Boží daleko pohodlnější než pražští Čechové. A slova Waldhauserova proti pýše, rozmařilosti a jiným nectnostem nesla ovoce velice utěšené. Tak obrovské davy scházely se do prostranného chrámu, že četnému zástupu byl nucen Konrád kázati před kostelem. Přímou úžas

budilo, jak veliký počet hříšníků se napravoval zcela.

Leč Konrád brzy počal reformovati i osoby duchovní. Prohlašoval veřejně, že jest svatokupectvím přijímání jinochů a dívek do klášterů za peníze. Ostře tepal lakomství a požívačnost těch mnichů, kteří bez potřeby sbírají almužny a berouce dary, stále mají v ústech: »Dejte nám a pomodlíme se za vás.« Tu platí dle slov Kristových: »Darmo jste vzali, darmo dejte!« Protestoval proti prodávání míst k pohřbům v kostelích a kláštorech, proti nádhernému pohřbívání zjevných hříšníků za tučný odkaz klášteru atd.

Mniši žebraví se na Waldhausera velice hořšili, když se jejich příjmy ztenčily. Spojili se proti kazateli s jinými řády a žalovali na něho u arcibiskupského úřadu. Dne 6. prosince r. 1358 byl Waldhauser obeslán od arcibiskupského oficiála. Stání bylo asi odročeno, neboť Konrád volán k zodpovídání ještě na den 28. prosince. Waldhauser zatím kázal rázně jako dříve, lid se proti mnichům sobeckým jitřil. Došlo pak dle všeho zase k odkladu. Snad si to přál sám arcibiskup (meškající ve Vratislavi), aby mohl žaloby osobně poslechnouti a Konráda chrániti.

Konečně mnichové složili proti kazateli žaloby ve 24 artikulích. Tyto žalobné články byly předloženy přímo arcibiskupovi. Konrád odpověděl na artikule písemně, odmítal věci překroucené a smyšlené, dokazoval, že jeho působení jest nezávadné. Protivníci nevěděli, jak na obranu odpověděti. Proto Arnošt vydal listy pod svými pečeti a dal je přibíti na dveřích všech klášterů řádů žebravých v Praze; vyzýval v nich každé-

ho, kdo by měl jakou žalobu proti Konrádovi anebo jeho učení, aby se dostavil v jistý den o třetí hodině ve dvoře arcibiskupově. Leč — k tomuto vyzvání nikdo se nedostavil. (Tomek II. 292—293.) Již tehdy tedy se jevil Arnošt jako vřelý přítel Konrádův.

Když v Praze Konrád již pět let reformoval v duchu evangelia, přibyl mu nenadále zdatný pomocník v osobě kněze Jana Milíče z Kroměříže. Milíč pocházel z chudých moravských rodičů. Již r. 1350 byl kanovníkem v Kroměříži, později stal se kanovníkem pražským a sakristánem kostela Pražského. Konečně dostoupil i vysoké důstojnosti arcijáhenské. Poznalť v něm Arnošt duši nadšenou pro reformy církevní.

Leč Milíč jako muž velice pokorný rozhodl se opustiti všecka důstojenství svá, žíti v přísném sebezáporu a oddati se zcela kázání slova Božího. Marně snažili se druzí kanovníci Milíče od jeho úmyslu odvrátiti. Sám arcibiskup Arnošt domlouval šlechtnému hodnostáři: »Pane Milíči, co lepšího můžete učiniti, než budete-li svému ubohému arcibiskupovi pomáhati v pasení stáda jemu svěřeného?« Vše marno. Milíč napřed se odebral do Horšova Týna a připraviv se tam na kazatelský úřad, někdy na podzim r. 1364 vrátil se do Prahy a počal kázati nejprve u sv. Mikuláše a pak u sv. Jiljí. Brzy začaly naslouchati jeho ohnivým reformačním řečem zástupy větší, než jaké se dostávaly na kázání Waldhauserova. Milíč se svými častými a bystrými promluvami, svým přísně asketickým životem, zvláštní lidumilností působil pronikavý obrat netoliko ve smýšlení a jednání obyvatelstva pražského, ale daleko široko v králov-

ství Českém. Nabyl slavné pověsti v křesťanské Evropě vůbec. Ačkoli na něho kněží života pohoršlivého žalovali, byl ctěn i u dvoru papežského jako světec.

Veliká čest náleží jak Karlovi tak Arnoštovi, že muže tak vzácného charakteru a apoštolského nadšení podporovali.

Ochrana neporušené víry a duchovenstva.

Aby se zachovala katolická víra neporušená, byl zřízen úřad inkvisitora kacířství, který byl rozdílný od obyčejného soudu duchovního, ačkoli jej obsazoval arcibiskup. Inkvisitor měl povinnost stíhati kacíře a přiměti je k odvolání bludu; bludaře, kteří by se nedali obrátiti, měl odevzdati rameni světskému. Snad při slově »inkvisice« modernímu čtenáři jest úzko. Leč vzpomeňme si, jaké zhoubné převraty netoliko v náboženství, nýbrž i v poměrech politických zavinili ve středověku kacíři. Proto i moc světská prohlašovala bludařství za zločin nejhorší. Kdo převracel násilně nauku Kristovu, kdo vkládal do slov Kristových falešný smysl, přirozeně za věku zbožného budil veliký odpor pravověrců. Co znamená věroučný rozkol ve státě, to ostatně pochopovali také sektáři, kteří sice napřed mluvili o svobodě, ale pak si zřídili v různé formě bezohledné úřady inkvisiční. Nechceme vybočovati z rámce této úvahy líčením krutostí, jakých se dopouštěly na př. sekty protestantské nebo husitské. Ale na něco přece poukážeme. Není nám známo, že by býval úřad inkvisitorský v Praze za doby Arnoštovy někoho přísně stíhal. Tomek praví: »Jak rozsáhlá byla tato čin-

nost inquisitorů v Praze, není nám známo, protože se paměti toho úřadu nezachovaly. Toliko vysvítá, že v Čechách toho času pro kacírství bývali stíháni větším dílem jen cizí příchozí, kteří však přece nezůstávali veskrze bez domácích následovníků.« (Tomek III., 224.) Dr. Kalousek praví, že Karel IV. byl vždy nakloněn praktickému reformování, jaké se dalo za jeho věku uvnitř církve v Čechách. Leč dodává: »Jiného však rázu byla německá mystika, učení pošmurné, kteréž jak vymykalo se všem pozitivním řádům, tak unikalo také prostorozumným pravidlům logiky. Střízlivá mysl císaře Karla nikdy nenacházela záliby v takovéto blouznivé filosofii . . . Sektářství se mu ovšem protivilo, ale ani v tom nevynikl horlivostí. Teprva na své druhé výpravě Římské v červnu 1369, nejspíš k žádosti papeže, poskytl některou podporu inquisici v Němcích, kterou stolice papežská byla přede dvěma roky nařídila; zejména mohly laikům býti odnímány spisy, které by německým jazykem jednaly o věcech náboženských. Nebyl však v Němcích počet těch lidí veliký, kteří tomu stíhání padli za oběť; v Čechách pak za panování Karlova jest o inquisici dosti ticho. Karel sám, jako byl smířlivý k nepřátelům politickým, tak ani neštilil se osob naříkaných z kacírství, s nimiž dle příležitosti obcoval bez rozpaků.« (Karel IV., 184.—185.)

Z těchto dvou zpráv můžeme poznati, zda král a arcibiskup byli nějakými fanatiky. Zachovávalo se zevně zřízení, jehož by bylo potřebí k ochraně duší pravověrných v čas pilné potřeby. Ve skutečnosti však o nějakých bezohledných trestech vykonaných proti kacírům — zachovávají tehdejší

kronikáři mlčení, protože se nedostávalo látky k psaní o takových trestech. A jestliže byl Karel tak velikomyslně snášelivý, totéž musíme souditi o arcibiskupu Arnoštovi, protože v příčině církevních poměrů byli oba jedna mysl, jeden duch. Vše důležité podnikali na základě společné úrady. Není možno se domnívati, že Arnošt, který odprošoval i ty, kteří jeho služby zasloužili, snad byl přísným soudcem lidí zbloudilých, jichž ostatně v Čechách byla nepatrná, roztroušená hrstka.

Že oba vznešení vladaři spíše cítili při spatření bludaře upřímný soucit než hněv, dokazuje tato epizoda. V březnu 1350 přibyl do Prahy pověstný podivín Cola di Rienzo, který na krátký čas obnovil v Římě republiku. Když byl zbaven vlády, utekl do hor Abruzzských mezi blouznivé poustevníky, kteří trusili různá proroctví. Když pak v Praze udělil blahovolně Karel potrhlému Vlachu audienci, promluvil Cola: »Poustevník z Monte Majella, jménem Angelo, posílá mne k vám, abych oznámil, že sice Bůh Otec dosud tento svět spravoval, ale že budoucně má býti spravován a řízen pouze od Ducha svatého.« Začal pak vykládati své poslání. Karel dal přivolati Arnošta z Pardubic a některé dvořany a pak vyzval Colu, aby svou řeč opakoval. Podivín vykládal, že se má odejmouti v Itálii všecka moc papeži a knížatům, že má tam Karel dosednouti na trůn jako neobmezený panovník. Cola Karlovi pomůže, nechť ho jen Karel pošle do Říma napřed jako svého náměstka. Když Vlach vypravoval, jaké měl Angelo vidění, zasmušoval se panovník tím více, čím houževnatěji mluvka projevoval svou důvěru k bludům a proroctvím Angelovým. Karel požádal, aby svá přání

a sdělení Cola sepsal, po třikrát připustil Colu k rozmluvě, vymlouval mu jeho politické a náboženské názory, ale marně. Hleděl blouznivce napraviti způsobem pokud možno mírným, ačkoli byl od něho těžce uražen před třemi lety, kdy jej Cola volal hrdě v době své slávy před svůj soudní tribunál. Karel odevzdal Vlacha arcibiskupu Arnoštovi k opatrování na hradě Roudnickém. Arcibiskup nepronásledoval Vlacha s inkvisitorskou přísností, ale choval se k němu s apoštolskou vlídností. Psal mu docela, že ačkoliv on sám není spokojen s jeho názory a zámysly, písemně podanými, přece s jistotou soudí, že nedají se zmařiti mocí lidskou, pocházejí-li od Boha.

Karel sám zabýval se Colou dále. Na chlubný dopis Colův odpověděl obšírným listem kazatelsky káravým, ale přátelským. Protože Cola předstíral, že v Itálii vznikne pohoršení nad jeho zajeťím a docela i škoda pro Karla, napsal panovník ve své odpovědi: »Jestliže tomu tak jest, ovšem cítíme nad tím bolest; ale raději bychom chtěli pocítiti na sobě škodu časnou a snášeti břímě pozemského soucitu s bližním, než uvaliti na sebe trest věčný. Po tom všem, co shora napsáno, prosíme a vybízíme, abys zanechal blouznivých nápadů i abys pustil z mysli světské hodnosti, jestliže jsi jaké snad měl, jakož i abys proti Bohu nevlastnil si tak tvrdou šij se srdcem kamenným. Obrněn jsa přilbou spásy a štítem víry, stále zachovávej srdce skroušené a ponížené, kterým Bůh nepohrdá. (Pelzel I., Urkundenbuch, 213.—215.) I Arnošt mu dopisoval s podobnou mírností. Takto se tedy mazlili s bludařem dva katoličtí vladaři! Zacházeli s ním jako s chorým děckem,

věnovali mu tolik přátelské péče, ačkoli měli tolik důležitých prací jiných na starosti!

Cola však odpověděl Karlovi směle a hrdě. Ani tenkrát však panovník se na něho nerozhňeval; Karlovi imponovala aspoň Colova učenost. Když žádal biskup Spoletský Jan, papežský legát, za vydání toho kacíře soudu papežskému, panovník vyhověl, ale přimluvil se, aby nebylo ubližováno člověku, který se na něho obrátil s důvěrou. (Beneš, 353.—4., Dr. Kalousek, 69., Palacký II., 311.—312.)

A nyní obraťme list! Husité prohlásili ve čtyřech artikulech Pražských svobodné hlásání slova Božího. Když však pražští kališníci viděli, k jakým zmatkům, ano i hrozným zločinům vede bezuzdná svoboda ve výkladu bible, zřídili velice přísnou inkvisici proti radikálním fanaticům tábořským a sektám spřízněným. Dne 21. července roku 1421 byl vydán velice ostrý výnos, v němž mimo jiné ustanoveno: »Z každého města aby vybráno bylo mužův padesát hodných, do nichž by žádného domněnie bludův nebylo, a ti aby se pilně ptali na pikardy (Tábory a jiné radikální sektáře) a na ty, kteříž by těm nebo jiným bludům anebo kterým všetečností nakládali (pomáhali) a zvláště kněžím, kteříž by poslušenství mistrův našich za starší vydaných (za představené zvolených) vytrhali, nakládali, a ti (totiž inkvisitoři) aby plnou moc měli takové do vazby dávat, bez nichž ižádný (nižádný) jiný do vazby daný propuštěn býti nikoli nemá.« Ustanoveno dále, že kněz přicházející do Prahy, který by se nesrovnával ve všech člancích víry a obyčejích bohoslužebných s mistry pražskými, nesmí v Praze bohoslužby

konati ani kázati; »a ktož by z obce takového zastával, choval, krmil aneb kterakkolivěk jinak slovem nebo skutkem nakládal, **k takovému aby hledíno bylo k hrdlu a k statku, jako k zevnému Božímu a té obce nepříteli.**« V zápise z 5. února 1422 ještě jsou husitské zásady zostřeny. Který kněz nebo laik by se nechtěl řídití věroučnými příkazy ustanovených mistrův a konšelů, má býti potrestán a vyhnán. »Pakli by od těch mistrův a k tomu usazených v bludích shledán byl neústupně, **tehdy bud' nad jeho životem popraveno, jakožto nad bludným a neústupným slušie.**« (Erben: Výbor I., 367.—369., 373.—374.) Nebudeme se šířiti o tom, jak následovaly četné popravy, jak zase na odvetu Táboři pronásledovali bezohledně kněze kališné inkvisicí vlastní. Stačí zde uvedení aspoň několika výnosů k poznání, zda husité byli svobodomyšlnější než katolíci. Celé potoky krve tekly právě v době husitské z náboženské nesnášelivosti. Inkvisice do opravdy, systematicky a hromadně začala pracovati teprve za bouří husitských. Srovnejme chování Arnoštovo s jednáním Husitů a poznáme ihned, kde bylo více šlechetné umírněnosti.

Roku 1348 začal řádití v Evropě strašný mor, jakého středověk nikdy nezažil. V různých krajích umíraly statisíce lidí. V takovém smutném čase nařizováno procesí, zpívání litaní, konání jiných pobožností. Ukládány též zvláštní posty. V tom roce zvláště mezi prostým křesťanským lidem začalo se zmáhati mínění, že »černá smrt« jest Boží metlou za nekřesťanské živobyčí lidstva, a že se dá odvrátiti Boží trest pouze přísným pokáráním. Zmatek nastavší z takového rozechvění byl úrod-

nou půdou pro šíření blouznivých nápadů, sekty, které se skrývaly, vystupovaly se svými pověrami okázale. V zemích německých vyrostla se ze starých zárodků opět sekta tak zv. »Flagellantů« čili Mrskačů, která zachvacovala proudy lidí, oddávajících se tuhému pokání. Houfy Flagellantů vzrůstaly, braly se od místa k místu a mrskaly se vzájemně až do krve. Tito blouznivci dávali svému mrskání přednost před jinými projevy křesťanského ducha, druh druhu se zpovídali, vzájemně si udělovali pokání, smutně bědovali, veřejně jiným lidem kázali. Mrskači zamítali kněžství a popírali, že by měl kněz větší duchovní moc než laik, zavrhovali Nejsvětější Svátost Oltářní, tvrdili, že jsou osvíceni Duchem svatým bezprostředně atd. Tito zmatenci objevili se též 1. března 1349 v Čechách a přišli také do Prahy. Rozmnožili zde své řady o značný počet prostých, důvěřivých lidí, ačkoli morová rána dotekla se naší země jenom nepatrně. Flagellanti byli nějaký čas trpěni u nás úřady světskými i církevními. Když však jejich smělost stoupala, tak že svým protikatolickým zásadám dávali průchod zcela bezohledně, zakročil proti nim Arnošt z Pardubic s velikou energií. Vydal proti nim přísné výnosy a vypudil potřeštěné zástupy z Čech, vystavuje se osobnímu nebezpečení, protože se Mrskači násilně protivili vypořádání. Podařilo se mu též uklidnit a k zvyklému pořádku přivést české duše, jež se daly od Mrskačů zmásti. (Beneš 347, Werunsky II, 292—293. Palacký II, 307—308.) Papež Klement VI. vystoupil pak proti fanatikům bullou z 20. října 1349, v níž řádění té hrozné sekty odsoudil a nařídil katolické hierarchii, aby proti Mrskačům rázně vystupo-

vala. A tak brzy fanatické davy slábly, až mizely. (Werunsky II, 300—301.)

Za tehdejšího soudnictví panoval veliký zlořád, který byl pokoušením Boha. Sporné strany se totiž dovolávaly svědectví Božího podivným způsobem. Při »Božích soudech« čili »ordáliích« postupovali žalobce i obžalovaný nebezpečné úkony. Kdo přestál úkon ten bez pohromy, považován za spravedlivce. Na př. žalobce šel hlubokou vodou, obžalovaný tři kroky za ním; který neutonul, tomu dáno za právo. Jindy vzal obviněný do rukou rozpálené železo, jindy zase krácel po rozpálených radlicích. I soubojem a metáním losů rozhodováno, která strana jest v právu. K těmto »očistám« saháno příliš často. Zbytky pohanského barbarství navěsily se tu na křesťanské náboženství, bujely dále novou formou. Leč Karel IV. a Arnošt zapověděli takové »očisty«. Snad již roku 1355 sněmovního zákazu zvyku silně zakořeněného bylo vymoženo sice dosti těžce, ale horlivou snahou Arnoštovou a Karlovou brzy odstraněny ordálie ze soudnictví navždy.

Ačkoli Arnošt i Karel IV. přísně vystupovali proti kněžským zlořádům, dbali zároveň, aby český lid měl příslušnou úctu k úřadu duchovnímu. Přes to, že korupce zachvacovala kněze mnohé, věděli oba vladaři, že štvavá hesla proti kněžstvu, hlučné volání živlů neoprávněných a nezodpovědných po trestání duchovenstva by vedlo ve skutečnosti k hrozným zmatkům a k neslýchané církevní zbědovanosti. Proto Arnoštova statuta nařizovala zvláštní přísnost proti jakémukoli násilnému sáhnutí na osobu duchovní nebo na statky kněžské. Kdyby někde došlo k zatčení duchovního

proti církevním právům, nebo byl-li by statek duchovní zloupen, měly býti ihned zastaveny služby Boží v místě, kde byl duchovní uvězněn anebo kde se lup přechovával. Takový interdikt měl se zavésti od místního faráře nebo od zámeckého kaplana, jimž při žádných jiných příležitostech nebyla k tomu moc propůjčena; ano byli zavázáni vyhlásiti interdikt v takých místech pod trestem klatby. Statuta také nařizovala klatbu na každé přestoupení mezi soudní moci světské na ujmu soudu církevního. Arnoštova ustanovení hleděla přesně vymeziti pravomoc obojího soudu a zjednati příslušnou autoritu i soudu světskému tím, že stanovila klatbu i na soudce duchovního, který by se odvážil zasáhnouti do kompetence soudců světských. (Tomek III, 252.) Arcibiskup v této své snaze ovšem byl horlivě podporován od Karla IV. Osvícený císař pozoroval, že církev má v Čechách bohatství dosti, až jest to leckde na ujmu církevní kázni i bohoslužbě samé. Zjednal tedy r. 1352 zákonitou platnost svému předpisu, dle něhož měly se považovati pro budoucnost všecky odkazy a darování osobám a sborům duchovním za neplatné, scházelo-li povolení královského stolce. Takové darování zakazovalo se pod pokutou zabavení statku, jehož se týkalo, ku komoře královské. (Dr. Kalousek, 159—160.) Ačkoli tedy král sám zakládal veliká duchovenská nadání, patrně, že si počínal velice obezřele, že pozoroval všecko střízlivým okem a dovedl vystoupiti proti závadám. Také když papež Innocenc VI. žádal r. 1359 na německém duchovenstvu zvýšenou daň, Karel v Mohuči před říšskými knížaty a hierarchii projevil nelibost nad vymáháním ve-

liké církevní daně a hlasem rázným před přítomnými preláty prohlásil, že jest spíše potřebí napraviti duchovenstvo. (Pelzel II, 597—599.)

Arnoštovi tedy nepomáhal v ochraně kněžských práv nějaký snílek, ale muž širokého rozhledu, který dobře předvídal, k jakým hrozným důsledkům by směřovalo paušální znásilňování duchovenstva. Pozoroval, jak šlechta namnoze touží po zničení moci duchovenstva, aby pak tím spíše ujařmila města a rolnictvo. Viděl, jak duchovenská práva udržují v Čechách poměrnou sociální rovnováhu. Proto se vši přísností dovedl zakročiti proti těm, kteří kněžstvu ubližovali, jak za života Arnoštova, tak po jeho smrti.

Na příklad v únoru r. 1366 (již po smrti Arnoštově) dva občané jaroměřští zabili kněze, že je pohnal před soud arcibiskupského oficiála pro jakýsi přečin. Karel IV., ačkoli byl vládcem otcovským, ač rád odpouštěl i svým osobním škůdcům, nedal se tentokráte pohnouti k mírnému potrestání ani velikými peněžitými obnosy, jimiž vrahové chtěli životy své vykoupiti; ani přímluvy dvořanstva nic nezmohly. Oba zločinci byli dle rozkazu Karlova sťati. (Balbín: Epitome, 374. Beneš, 388.)

Téhož roku pyšný vladyka Záhora z okolí Jindřichova Hradce dal svému faráři na svém panství vyloupiti oči proto, že farář vyhlásil proti němu odsouzení vyřčené arcibiskupským oficiálem. Nad tímto krutým činem rozhněval se Karel IV. ještě více. Rozhodl se, že dá šlechtě odstrašující příklad, aby nikdy mocní laikové takového násilí neopakovali. Císař dal vladyku zatknouti a nehledě nic k urozenosti jeho, odplatil mu rovné rovným. Vladyka ovšem se příliš spoléhal na svůj

vliv mezi českou šlechtou, dal pruchod bezohledné troufalosti, domnívaje se, že nalezne mocné ochránce. A skutečně také dály se za něho veliké přímluvy od samých knížat a jiných velmožů. Panstvo chtělo složiti za onoho provinilce velikou peněžitou pokutu, slibovalo, že dá oslepenému knězi zadostučinění. Zkrátka aféra tato, která mocně rozvlnila veřejné mínění, stala se zkušebním kamenem zásadního stanoviska Karlova. Neprospěly přímluvy ani sliby. Na rozkaz Karlov byly v Praze přede vším lidem vyloupeny násilníkovi obě oči, z čehož vladyka zemřel ve třech dnech za strašných bolestí. (Beneš, 388. Tomek II, 56.) Karel věděl, že mnoho šlechticů bude tím velice roztrpčeno a že jest se obávati i odvety tohoto tolik mocného stavu. Přes to však chtěl dáti odstrašující příklad všemu národu. Od té doby také za panování Karlova neodvážil se nikdo následovati příkladu Záhorova.

Husité, ačkoli Karlovu památku velice ctili, ač nazývali Otce vlasti »světlem knížat«, ovšem proti katolickému kněžstvu a jeho autoritě nastoupili cestu opáčnou. Dle toho však také dopadly výsledky. Kněžstvo kališné, které po válce husitské v Čechách tvořilo velikou většinu, bylo napřed zbaveno i velice potřebného jmění, stalo se hmotně závislým na šlechtě a městech. Ze závislosti hmotné vyvinulo se brzy ujařmení mravní; s ujařmením kněžstva pak ruku v ruce šlo ujařmení rolníků, poněvadž jim již kněžstvo nemohlo poskytovat podpory proti zpupnosti šlechty, která zabráním kněžských statků velice zmohutněla.

Arnoštova lidumilnost.

Statky arcibiskupství Pražského byly za Arnošta rozsáhlé a rozkládaly se v 17 větších nebo menších skupenstvích, nazývaných dle hradů, měst nebo jiných sídel, odkud byly spravovány. Mimo to sdědil Arnošt po svém otci společně se třemi bratry statky ležící hlavně v krajině u Kopidlna a u Libáně. (Tomek III., 34., 166.) Tedy arcibiskupovi poskytnuta příležitost jak k zdárnému vedení velikého hospodářství, tak také k štědré podpoře kulturních a lidumilných podniků.

K svému pohodlí, k světským kratochvílím Arnošt vůbec bohatých svých duchodu neužíval. Ponechával si z hojných příjmů pro soukromý užitek méně, než obyčejný pražský měšťan. Nestačilo však pouze rozdávat všechen přebytek. Aby mohl Arnošt věnovati na dobré účely dary velké, bylo zapotřebí vésti nad hospodářstvím pilnou kontrolu, přemýšleti o jeho zvelebení. I velkostatkář může upadnouti do velikých hmotných nesnází, nechává-li všecko obstarávat od lidí jiných, zvláště zištných. Sám biskup Strossmayer blahé paměti dříve, než zasáhl mocně do kulturního rozvoje svého lidu, pilně si hleděl hospodaření; pak teprve mohl národu věnovati velké dary.

Podobně Arnošt. Jak Otec vlasti podporoval v Čechách sadařství, vinařství, chov ryb a pod., jest odjinud známo. Dlužno však dodat, že horlivým jeho společníkem ve zvelebení zemědělství byl Arnošt z Pardubic. Hospodářství na statcích královských a arcibiskupských platilo tehdy v Čechách za vzor. Oba velicí mužové skvělým příkladem učili krajany racionelnímu, vyspělému zu-

žitkování půdy. Zvláště dlužno připomenouti, že Karel IV. byl v Čechách první, který do Čech uvedl umělé rybníkářství, čímž opatřil českým statkům nový, znamenitý pramen výnosu. Dle příkladu Karlova Arnošt sám založil na svých statcích mnoho rybníků, zvláště u Kyj blíže Prahy, u Rokycan, Horšova Týna, Příbramě, Červené Řečice, Žerčic a Chýnova. Rybníky založeny velikým nákladem. (Kalousek, 114., Tomek III., 41.) Právě od té doby těší se české rybníkářství až do nynějšího času slavné pověsti. Náleží Arnoštovi chvála nynějších Čechů, že k tak značnému rozvoji domácího chovu ryb přispěl.

Již platební povinnosti, spojené s arcibiskupskou hodností, byly veliké. Arcibiskup musil vydržovati veliký počet úřednictva a služebnictva jak v kancelářích pražských, tak na svých panstvích. Stavby a opravy hradu pohltily také sumy veliké zvláště proto, že Arnošt chtěl míti tato pevná místa v úplném pořádku. Bylo toho potřebí k obraně národa pro případ vpádu nepřátelského vojska. Roudnice náležela k nejoblíbenějšímu letnímu sídlu arcibiskupovu. Arnošt dal toto město ohraditi zdí. Rovněž tak obezdil Český Brod a Horšův Týn. Sešlé hrady obnovil. (Drahé kameny z koruny Svatováclavské, 325. Tomek III., 34., 35.) Přikoupil polovici hradu a města Rožmitálu.

Ze svého přebytku Arnošt rozdal mnoho na účely lidumilné. Založil a štědře nadal špitály v Českém Brodě, v Příbrami a Libáni pro chudinu sklíčenou neduhem a nemocí. Na cestách měl vždy svého almužníka, který rozdával místo svého pána žebrákům, prosícím na cestách po městech a

vesnicích. Každý den poskytoval stravu dvanácti chudým, jimž uděloval po každé po dvou penězích. Na velký pátek staral se o podarování chudiny šatstvem, totiž plášti, sukněmi a kápěmi, které byly našity obyčejně ze 70 i více postavů sukna.

Byl dobrodincem pokročilým. Věděl, že často bývá horší taková bída, která se stydlivě skrývá, než ta, která se vystavuje na odiv. Proto vyhledával ostýchavé chudáky, kteří dříve měli jmění, ale upadnuvše do nezaviněné bídy, styděli se žebroti; takovým poskytoval Arnošt přiměřené podpory. Také dával věno dívkám velice chudým, aby se mohly vdáti počestně a neupadly pro chudobu do života hříšného. Důvěrníci arcibiskupovi soukromně pátrali, kde bylo potřebí skutečné podpory a svá pozorování Arnoštovi sdělovali, načež dary, udělené od arcibiskupa, na patřičná místa donášeli. Arnošt posílal kněze s dary do špitálů. (Drahé kameny, 327.—328, Tomek III., 258.)

Když nastala po neúrodě r. 1362 v Čechách veliká bída, uděloval Arnošt veliké almužny, rozdávaje chleba i obilí po městech, městečkách a vesnických obcích. R. 1361 byl utopen kněz Martin na rozkaz rychtáře a konšelu Starého města. Vinníci byli sesazeni a vypověděni. Musili hledati rozhřešení u stolice apoštolské. Bylo jim odpuštěno, ale Arnoštovi adresován list, jímž mu bylo přiznáno právo, aby provinilcům uložil sám pokání. Moudrý velekněz nařídil bohatým zločincům, aby rozdělili mezi chudasy 7000 korců žita a aby založili nadaci na dvě věčná světla v kostele Pražském. Tím si zjednali kajícíci i milost císařovu. (Tomek II., 49.) V čas bídy dával Arnošt vypou-

štěti všecky své rybníky, aby z ulovených ryb se chudině pomohlo.

Arnošt jako intelligent a vlastenec.

Za Karla IV. stavěly se a přestavovaly kostely s takovou horlivostí, jako nikdy před tím ani potom. Náklad nesli z největší části patroni kostelu a zbožní dobrodinci. Kromě toho však bylo povinností beneficiátu samých, aby přispívali ze svých důchodů na potřebné opravy krovů a zachování kostela v dobrém stavu. Z té příčiny Arnošt k urychlení stavby kostela Pražského ustanovil, aby každý nově nastupující arcibiskup během prvního roku po svém dosazení složil k tomu účelu 50 kop grošů. Probošt, děkan, arcijáhen, scholastikus a kustos mají dáti polovici čistého důchodu prvního roku, jestliže by nezachovávali residence. Jestliže by residenci zachovávali, tedy má dáti probošt deset kop, děkan, arcijáhen a kustos po pěti kopách, scholastikus dvě kopy. Každý kanovník, jakmile dosáhne prebendy, má dáti čistý důchod jejího prvního roku. Důchody, sbírané na stavbu spravovali zvláštní ředitelé (*directores fabricae*) z duchovenstva kostela Pražského. Ovšem sám Arnošt v podpoře monumentální stavby kráčel napřed skvělým příkladem. Dal postavit v chrámě vlastním nákladem kapli sv. Antonína Poustevníka, jejíž oltář posvětil r. 1352. V blízké kapli sv. Anny pomocí bratrů svých a nejvyššího hofmistra Burkarta postavil r. 1357 skvostný oltář. Daroval chrámu množství drahých posvátných rouch. Všecky knihy chované v sakristii dal opravit a převázati, knihy pro kůr kázal znova úhled-

ně přepsati. Kněží, kteří u oltářů zvlášť vytčených mše sv. sloužili, koupil na jistých vesnicích stálé duchody za sto hřiven. Zjednal dvanáct kop platu, z něhož měl arcibiskupský strídník (vikář) na zimu i léto opatřovati třiceti žákům po jednom rouchu, aby v kůru ve dne v noci s větší horlivostí posvátné hodinky odbývali. Z dědictví svého odkázal na stavbu chrámu toho tisíc hřiven stříbra. (Drahé kameny, 324.—325.)

Arnošt nákladem vlastním zbudoval a hojně nadal kláštery řádu kanovníků sv. Augustina v Jaroměři, v Sadské, v Rokycanech a Kladsku. Těmto klášterům daroval knihy a roucha krumplovaná zlatem a stříbrem. (P. Gel. Dobner: *Monumenta regni Boemiae* III., 39.) Svůj oblíbený klášter v Kladsku opatřil malbami vynikajících tehdejších umělců. V klášteře měl malý pokojík, do něhož z Prahy spěchával jako na zapřenou. Zde nábožně rozjímal podobně jako Karel IV. v kapli sv. Kateřiny. (Drahé kameny, 329.)

Jest přirozeno, že jako muž vysoce vzdělaný věnoval zvláštní pozornost pokroku, vzdělanosti v národě českém. Vrchní správa školství náležela tehdy duchovenstvu, které mělo výhradně zásluhy o šíření vzdělanosti v nejširších vrstvách lidových. Byl-li někde založen klášter nebo větší kostel, obyčejně při něm zřízena škola, kdež se dostávalo dětem vzdělání v jazyku národním. V druhé polovici století XIV. bylo při větších kostelích pražských na Starém městě 11, na Novém městě 7, v Menším městě a na Hradčanech po jedné škole. Školy kollegiátné (vyšší) byly v Praze tři a na Menším městě vyšší škola klášterní. Nade všechny vynikala škola při metropolitním kostele Praž-

ském, tak zvané učení částečné. Tedy bylo v Praze celkem 25 škol veřejných, a k tomu řada škol soukromých. Velice slušný to počet na tehdejší dobu!

Když povýšeno Pražské biskupství na arcibiskupství, bylo rozšířeno učení při kostele Pražském potud, že (dle nařízení papeže Innocence III.) každému arcibiskupovi nastala povinnost při kostele vlastním zřídití stolicí doktora theologie. Arnošt tedy r. 1349 učinil této povinnosti zadost. (Tomek III., 265.)

Samo založení Pražské university znamenalo pro slávu a hmotný prospěch země České veliký čin. Universita založena v roce, kdy nebylo vysokého učení ani ve Vídni, ani v Polsku, nynějším Německu a Uhrách. Praha se stala ohniskem vyšší vzdělanosti pro střední Evropu. Papež v bulle, kterou dovoloval zřídití universitu, hned zároveň ustanovil, aby byl vždy nad ní nejvyšším představeným čili kancléřem arcibiskup Pražský (26. ledna 1347). Tak se stal věhlasný Arnošt prvním kancléřem vysokého učení Pražského. Jako na jiné školy musilo nésti duchovenstvo značné náklady, tak bylo i při universitě. S počátku mistrům do Prahy povolaným dávány roční platy přímo z komory královské. Leč již r. 1352 arcibiskup Arnošt spolu s Karlem přikročili k účinnější podpoře. Uložena totiž vyššímu duchovenstvu mimořádná sbírka, čili kontribuce. A tak z kollegiátních kostelův a klášterů různých řádů v království Českém sebrána znamenitá suma, za kterou Arnošt jako kancléř zakoupil r. 1357 první zemské statky pro obecné učení od zemana Epika z Hrádku za Litoměřicemi. O dvě léta později (1359) připojil

arcibiskup k těmto universitním statkům koupí za 90 kop grošů dům se zahradou řečený u Věže. Ustanovil, aby zde bylo místo pro fakultu filosofickou. (Tomek III, 271—2.) O jiné statky universitní postaral se Karel IV.

S jakou horlivostí se staral Arnošt o hmotnou podporu vysokého učení, svědčí výmluvná okolnost. Válečné tažení Karla IV. bylo příčinou, že v roce založení vysokého učení byly statky arcibiskupské velice zadluženy. Okamžitá peněžní tíseň bránila Arnoštovi udělití universitě podpory. Šlechtný velekněz tudíž obrátil se s žádostí o pomoc na své bratry Bohuše a Smila. S dovolením bratří užil jejich a svého nedílného majetku ve Hřminíně a Važicích ve prospěch vysokého učení. Důchody z těchto statků činily ročně přes 25 kop. Tento výnos Arnošt věnoval jako prebendu učitelům (lektorům) a připsal jej k Pražské kapitule. Náhradou za to s povolením kapituly ustanovil, aby bratří užívali zboží arcibiskupského v Žerčicích a Kobylníkách a to tak, aby po jejich smrti statky ty zase připadly arcibiskupskému stolci s právem veškerým. Arnošt tudíž v okamžité tísní vypomohl moudrým činem, aniž koho poškodil. (Drahé kameny, 304.)

Ti, kteří universitu vystudovali, těšili se veliké vážnosti a snadno docházeli důstojností nejvyšších. Tadra píše: »Mistři a doktoři, na kterékoli universitě promovaní, těšili se obzvláštní přízni papežově při udělování milostí na uprázdňené prebendy. University zasílaly, jak známo, papeži seznamy promovaných členů svých s prosbou, aby jim udělena byla beneficia, která samy uvedl, což se od papeže skoro vždy připsáním

slova »fiat« (staň se!) stávalo. Ano i při jiných příležitostech doktorům a mistrům před jinými žadatelí přednost dávána. Tak na př. když arcibiskup Arnošt r. 1363 žádal papeže, aby sám mohl dosaditi způsobilé kněze na místa kanovnická a k jiným hodnostem církevním, přivolil k tomu papež, dodávaje však, aby to byli mistři, doktoři neb bakaláři theologie neb práv.« (Kult. styky, 238.)

Již samy školy klášterní pěstovaly rozvoj umění a věd velice účinně. K chvále tehdejších klášterů napsal sám Palacký: »Ústavové tyto zajisté sloužili středověkosti za semeniště netoliko nábožnosti, ale nauky a umy, osvěty a průmyslu. Tatáž ušlechtilá snaha, která za našeho věku si libuje v zakládání a podporování spolků, akademií učených a uměleckých atd., vedla také v život středověké ony ústavy, jenž účely těchto bývaly ještě vyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě účinnější, a tudíž i postavení a působení jejich ještě blahodárnější.« Což teprve, když začala vychovávat veliký počet českých učenců domácí universita! Česká země stala se domovem velikých vzdělců, jichž služby byly vyhledávány od daleké ciziny. Národ český vůbec v té době předčil vzdělaností svou všechny národy sousední. Obecná vzdělanost všech vrstev dosáhla takového rozkvětu, že za následujících dvou století (po bouřích husitských), kdy četná ohniska vzdělanosti byla v sutinách a kdy universita pod husitskou správou pouze živořila, vzdělanost lidová nedosáhla té výše jako za Karla IV.

University tvořily sbory samosprávné, nadané velikými výsadami, jež byly na př. vyňaty i z obvyklých soudů světských a duchovních. Tyto

sbory volily samostatně na rok společného rektora. Když začaly v universitě spory fakult o volbě rektora, Arnošt r. 1360 obratným jednáním spory urovnal, aby nenastal mezi fakultami rozkol. Ustanovení, že se bude voliti vždy ode všech rektor jediný. Bude-li zvolen někdo z jiné fakulty než z právnické, nechť mají právníci ze svého středu k řízení svých záležitostí místorektora. Naopak stal-li by se rektorem jurista, nechť mají druhé fakulty své místorektory. Jednota obce učení Pražského na základě tohoto ustanovení trvala 12 let. (Tomek III, 273—4.)

Osvícený arcibiskup, v jehož kancelářích byla práce velice komplikovaná, velice bystře upravil řádné a přehledné úřadování. Od r. 1354 počaly se vésti zvláštní knihy konfirmační (*libri confirmationum*), kam se zapisovala všechna písemná potvrzení, komu které beneficium právem náleží. Dále zavedeny vzorné knihy (*libri erectionum*), v nichž byla uvedena obdarování chrámů, kaplí a oltářů, jakož i důležité smlouvy uzavřené mezi duchovním a světským úřadem. Tak posloužil Arnošt znamenitě pozdějším badatelům v místopise, rodopise a historii. Později dle příkladu Arnoštovy kanceláře zaváděno takové knihovní zřízení na místech jiných. Tudíž nikde z doby Arnoštovy samé nenachází se tolik přesných údajů místopisných a rodopisných jako v Čechách. (Srv. Drahé kameny I, 324. Tomek III, 159.)

Konečně i *acta consistorii* jsou vzácným zřídlem pro poznání českých poměrů ve XIV. století.

Na spisovatelskou činnost Arnoštovi nezbývalo času pro četné starosti arcipastýřské a politické. Přes to některé věci Arnošt sám spisoval a

jiné k spisování pobádal. K podnětu Arnoštovu a Karlovu pořízena pro potřebu církve v Čechách sbírka životopisů svatých a světic (Passionál) dle latinského svodu Jakuba de Voragine. Upravovatel zařadil do sbírky místo světců u nás neznámých životopisy světců českých (sv. Cyrilla a Methoda, sv. Prokopa, sv. Václava dle úpravy Karlovy.) Patrně i postup díla byl pečlivě kontrolován od arcibiskupa Arnošta.

O důležitosti Passionálu praví Flajšhans: »Zpracování staročeské provedeno jest jazykem velmi obratným a přesným pravopisem jednotným a určitým; Passionál bývá pokládán za klassický vzor staročeské prósy z doby kolem r. 1550 a jazyk jeho bývá nazýván starou češtinou vzornou čili normální; mluvnice a slovníky staročeské zabývají se proto s oblibou jazykem Passionálu a Passionál má pro jazykozpytce českého asi takový význam, jako spisy Ciceronovy pro jazykozpytce latinského.« (Písemnictví české, 111.)

Pokud nebyla založena v Praze universita, podporoval Arnošt štědře krajany, kteří se vzdělávali na universitách cizích. Když pak tito po absolvování svých studií se do Čech vraceli, pečoval o jejich zaopatření a povýšení více, než o duchovní z vlastního přátelstva. Vydržoval vlastním nákladem písaře, kteří měli za úkol (v době, kdy nebyl ještě vynalezen tisk) přepisovati knihy obsahu nábožného nebo vzdělávacího; tyto svazky pak rozdával chudým kostelům a klášterům.

Velikou slávu získávalo tehdy království naše, že sem byly zanášeny od Karla IV. ostatky velikých světců z různých končin Evropy. Ostatky tyto byly svěřovány Arnoštu z Pardubic k bdě-

lému opatrování. Zbožní cizinci z daleka putovali, aby uctili ostatky světců Božích.

Zvláště u veliké slavozáři zastkvěl se před očima ciziny Karlštejn — netoliko monumentální stavbou a nádhernou výzdobou, nýbrž i vzácnými památkami, jež v něm byly uloženy. Karel sem dal přenést korunovační klenoty a privileje České země a nad to odznaky důstojenství císařského, jakož i mnohé ostatky svatých. Když 21. března r. 1351 přivezeny »říšské svátosti« (korunovační klenoty a svaté ostatky) do Prahy, zažívalo město jeden z nejslavnějších dní. Král vyšel vstříc velmožům přinášejícím ony památky v průvodu veškerého duchovenstva s Arnoštem v čele, šlechty a jiných hodnostářů. Zástupy lidu plesaly nad tím, že zlatá koruna Karla Velikého, zlaté jablko říšské, stříbrné žezlo — zkrátka starobylé odznaky císařské důstojnosti budou uloženy v Čechách. Říšské svátosti uloženy v kostele Pražském. Když Karlštejn dostavěn, vzácné klenoty přeneseny do něho. Karel po 4 letech vyžádal si na papeži Innocenci VI., aby se směl slaviti každoročně zasvěcený svátek na památku těch ostatků. Když došlo povolání, tu na »den Svátostí« (v pátek po neděli provodní) byly brány »říšské svátosti« z Karlštejna do Prahy, kde ukazovány všemu lidu. V době, kdy svaté ostatky a korunovační klenoty se těšily tak veliké úctě, »den Svátostí« byl okázalým svátkem národním. Nesčetné zástupy valily se do Prahy, tak že Praha v ty chvíle hostila až 100.000 vlasteneckých poutníků, kteří čerpali ze slavnostních chvil ušlechtilou hrdost národní. (Srv. Beneš, 386.)

Podobně mocně byla podporována ušlechtilá hrdost národní zavedením svátku všech svatých

ostatkův, které byly za Karla IV. v míře značně rozmnožené chovány v dómě Pražském. Ustanoven k slavnosti té den 2. ledna. (Tomek III., 199.)

Reforma Arnoštova vykazovala daleko lepší úspěchy, než jak se jevily ve státech jiných. Proto za rok po smrti Arnoštově na žádost Karlovu jmenoval papež Urban V. arcibiskupa Jana Očka a jeho budoucí nástupce stálými legáty papežskými nad diecézí Bamberskou, Míšeňskou a Řezenskou. Legát měl napravovati v těchto diecéších zlořády. Tím stoupl i národní vliv státu našeho.

Karel IV. zřídil při chrámu Svatovítském kollegium (sbor) 24 duchovních, aby zpívali denně modlitby k Panně Marii. Nazval je mansionáři (stále pobývajícími). Založení znělo ke cti Panny Marie, sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Arnošt upravil pro mansionáře statuta. Založení to mělo vliv na rozšíření vlivu českého za hranicemi. Karel založil r. 1359 kapli Panny Marie v italské Terenzii, k níž ustanovil dva mansionáře a jim představeného vikáře. Také založil v Norimberku kapli; k níž ustanovení rovněž dva mansionáři s vikářem. Obě ty kaple byly podřízeny praecentorovi mansionářů pražských. Podobným způsobem vliv českých kněží šířil se v cizině i jinde. Na př. Karel založil v Ingelheimě klášter řeholních kanovníků s proboštem, podřízeným opatu téhož řádu na Karlově.

Chrám sv. Jiljí na Starém městě, jež založil r. 1339 Pražský biskup Jan z Dražic, Arnošt dostavěl vlastním nákladem a založil při něm kollegiální kapitulu.

Arnošt dle příkladu svého předchůdce Jana z Dražic byl pilným sběratelem knih. Velice rád

obcovoal s muži učenými. Velikou hvězdou středověku, svítící jasně i věkum nynějším, byl italský básník František Petrarka, který projevoval velikou úctu netoliko Otcí vlasti, nýbrž i Arnoštovi. R. 1357 docela Petrarka zajel do Prahy ve slavném poselství vladaře Milánského. Zdržel se při dvoře císařském déle a bavil se mnoho netoliko s Karlem IV., ale i s Arnoštem a Janem Očkem, biskupem Olomouckým. Od té doby dopisoval si s těmito českými hodnostáři až do r. 1363. Byl celý nadšen osvíceností vynikajících Čechu. Napsal Arnoštovi slova velice lichotivá. Vyjádřil se, že viděl muže znamenité, hodné veliké paměti, velice vlídné, jako by se byli zrodili v attických Athénách. (Tadra: Styky, 222.) Když Petrarkovi oznámeno, že císařovna Anna povila dcerušku, poslal učený Vlach blahopřání, které oplývalo chválou a úctou k ženskému pohlaví.

Při dvoře Karlově zdržoval se po delší dobu též jiný učený Vlach, přítel Petrarkův Sagremour de Pomeriis, k němuž se přátelstvím naklonil o všem i Arnošt.

Tento Sagremour nejspíše zprostředkoval dopisování mezi Petrarkou a českými jeho přáteli.

Karel vzkřísil v Čechách slovanské bohoslužby založením kláštera Slovanského čili Emauzského (r. 1347.) K tomuto založení došlo po úradě s Arnoštem.

Karel osobně vykládal papeži, jak na slovanském jihu jest pobořeno mnoho klášterů mnichů slovanských. Připomněl, že jest potřebí pro řeholníky sem tam bloudící přístřeší. Nechť jest tudíž dovoleno, aby mniši ti v Čechách a v sousedních místech si vyvolili štace, kde by mohli přebývati,

slovanským jazykem slovo Boží vykládati, kázati a mši sv. sloužiti. Leč Karel zamlčel hlavní příčinu své žádosti: snažil se totiž s Arnoštem obnoviti staroslovanskou liturgii v Čechách na širokém základě. Klement po sdělení Karlově napsal arcibiskupovi, že sám nezná okolností, uváděných od Karla IV. Proto s plnou důvěrou obrací se na Arnošta, aby vybral pro vypuzené mnichy jihoslovanské jedno místo buď v království nebo v jeho sousedství. Tam nechť zachovávají mnichové své vlastní obřady zcela svobodně, leč pod tou podmínkou, že právo příslušného faráře nebude porušeno. (Pelzel I, Urkundenbuch, 91.)

Tu již Karel vydal zakládací listinu, která lépe svědčila o skutečném účelu kláštera Slovanského, než jeho opatrná slova u stolice papežské. Karel napsal, že chce obětovati Bohu dary drahocenné zvláště v království Českém, kterého si nad všecky země váží. Proto také po povolení papežském žádá arcibiskupa, aby zřídil klášter ke cti Boha, Panny Marie a na počest i titul slavných patronů království Českého, totiž těchto mučedníkův a vyznavačův: Jeronyma (jehož pokládal Otec vlasti za Slovana), Cyrilla, Methoda, Vojtěcha a Prokopa. Mniši budou sloužiti Bohu pro budoucnost i na všecky časy jazykem slovanským. — Nikde se v bulle nepraví, že má býti zřízen klášter pro rozptýlené jihoslovanské mnichy. Za to však bulla klade důraz na patrony našeho království, na bohoslužebnou řeč slovanskou. (Pelzel I, Urkundenbuch, 91—93.)

Arnošt zastal se rázně práv českých, když se cizinci ucházeli v Čechách o veliká beneficia, která pronajímali třebas kněžím jiným. Proto arcibiskup

biskup Arnošt r. 1358 ohražoval se u papeže proti tomu, aby k úřadům důležitým v duchovenstvu nebyli povoláváni cizozemci, poměru a řeči české neznalí. Zdá se, že jeho vystoupení mělo zdárný výsledek jako podobná ohražení Karla IV. (Tadra: Styky, 112.)

Arnošt byl velice důmyslným politikem a proto Karel IV. častěji mu svěřoval řízení záležitostí politických států Českého po dobu své nepřítomnosti. Když došlo v letech 1354—1355 k slavné jízdě korunovační Karlově do Itálie, byl v průvodu Otce vlasti mimo jiné vysoké hodnostáře církevní i Arnošt z Pardubic. Při svém zpátečním pochodu ustanovil Arnošta v Toskánsku svým náměstkem, generálním vikářem. (Tadra, 228.)

R. 1346 v březnu provázel Arnošt do Německa Jana Lucemburského a Karla. Když byl Karel IV. zvolen za krále Římského, vedl r. 1346 Arnošt slavné poselství říšských volitelů k papežskému dvoru do Avignona, kdež v listopadu před Klementem VI. promluvil řeč velice jadrnou a zdařilou. Korunovace Karla na trůn Německé říše konána 26. listopadu 1346 v Bonně od arcibiskupa Kolínského za přítomnosti Arnošta z Pardubic.

Když po smrti soka Karlova Ludvíka (11. října 1347) odbojná města německá se Karlovi podávala, zplnomocnil Klement VI. Arnošta a několik biskupů, aby zbavovali polepšené odbojníky církevních pokut.

Základní kámen k nádherné stavbě Karlštejnu položil dle přání Karlova 10. června 1348 Arnošt. R. 1358 dal Otec vlasti Arnoštovi a jeho nástupcům výsadu na jmenování a uvádění v úřad veřejných písařů (notářů). Tito notáři měli za úkol

sestavovati smlouvy, závěti a jiné veřejné listiny, leč nesměli za to od kostelů, špitálů, vdov a sirotků bráti nijakých poplatků.

Když bylo Karlovi r. 1358 oznámeno, že kníže Litevský Olgerd chce se obrátiti i se svou zemí na víru křesťanskou, vypravil tam Otec vlasti poselstvo vedené arcibiskupem Arnoštem a mistrem řádu Německého s pozváním, aby velký kníže o vánocích zavítal k vůli přijmutí křtu do Vratislavě. Vůbec byl Arnošt v diplomacii Karlovi IV. pravou rukou. Velikým štěstím bylo pro Čechy, že tak slovuční mužové současně nad zdarem národa bděli.

Karel se staral horlivě o utvrzení moci vlastního rodu. Snažil se, aby jak koruna Česká tak Německá setrvala stále v moci Lucemburků, kteří by sídlili v Praze. Tato snaha byla tak mocná, že chtěl utvrditi úředně moc svého syna co nejdříve. Korunovačným princem bylo nemluvně — Václav teprve dvouletý. Karel však žádal na valném sněmě českém, aby stavové povolili korunovaci dítěte toho. Tu povstal Arnošt z Pardubic a řekl přímo: »Císařská Milosti, koruna není důstojenstvím bezvýznamným, ona naopak jest břemenem a blaho celého národa od ní závisí. A jako všeobecná nouze, tak i bída každého jednotlivého občana klade se králům za vinu. Za všecky činy bude králům někdy odpovídati, a proto nesází se koruna na hlavu dětem, nýbrž mužům, kteří své povinnosti dokonale znají.«

Karlova mysl však byla již tolik ve vleku utkvělého přání, že panovník tentokráte proti svému přednímu rádcí pronesl námitky. Podporoval svou žádost slovy: »Arnošte, víme to všecko,

vždyť jsi nás tomu sám tak učil. Chceme však starati se o to, aby se náš syn Václav tomu také naučil. Již jsme si zvolili muže učené, nábožné a věhlasné, jakož i v umění panovnickém zkušené, v jichžto čelo tebe postavíme, kteří syna mého budou vyučovati a jemu ve všem tom, kterak by budoucně dobře panovati mohl, budou raditi. Nevyhledáváme tímto korunováním ničeho jiného, než abychom říši své zabezpečili pokoj a bezpečnost, kdežto našemu domu královskému chceme pojistiti nástupnictví na trůně. Víš dobře, Arnošte, že nic není říši více nebezpečno, než pochybné nástupnictví, že nic není otci příjemnějšího, nežli syna na trůnu viděti, a že nic národu není prospěšnějšího, než nemusí-li se obávati zmatku a záhubných válek o trůn.«

Stavové posledními slovy císařovými byli tak pohnuti, že svolili k jeho žádosti. Otec vlasti však měl uvážiti, že pacholík již korunovaný nepodřídí se vychovatelům svým snadno, protože vědomí jisté moci právě v chlapeckých letech působí velikou hrdost. Přípravy ke korunovací konaly se v květnu r. 1363. V den sv. Víta (15. června) korunoval Arnošt v hlavním chrámu na hradě Pražském Václava. Za tři dni na to (18. června) korunoval arcibiskup v témž chrámu čtvrtou choť královu Alžbětu Pomořanskou (Elišku), která vynikala netoliko obrovskou silou, ale i pokorou a zbožností. (Zap: Dějiny panování Karla IV., 206—208. Drahé kameny I, 321.)

*

Konečně po mnoha svých zásluhách sklonila se hlava vznešeného kmeta v hrob. R. 1364 k vůli

pilným záležitostem církevním zajel r. 1364 Arnošt ku Karlovi IV. do Budišina v Lužici. Císař přijal ho velice uctivě.

Na hod Boží svatodušní 12. května ještě vykonal Arnošt slavné kázání k lidu, sloužil slavnou mši svatou za přítomnosti císaře, knížat i jiného komonstva. Potom však byl sklíčen zimnicí. Tělo rychle sláblo. Když tedy obstaral u Karla své církevní záležitosti, rozloučil se s ním a dal se zavézt na svůj hrad Roudnický. Když pak byl zaopatřen sv. svátostmi, skončil v den památky sv. Pavla 30. června v hodinu nešporní. Vrstevník jeho Beneš z Veitmile praví: »Zesnul muž, jehož památka v požehnání zustane na věky věkův!«

Když se rozšířila zpráva o smrti vznešeného velekněze, tu dle slov Viléma z Hasenburku rozléhal se pláč všeho lidu, zvláště duchovenstva. Když zaslechl smutnou zvěst Karel IV., pospíšil do Prahy, aby byl přítomen slavnému pohřbu. Pokud známo, byl tam již 4. července. Tělo oplakávaného arcibiskupa bylo (dle vlastní jeho žádosti) odvezeno do Kladska, kdež pohřbeno v osadním kostele. (Dobner: Monumenta III., 39. Tomek II., 53.—54.)

Odešel veliký genius v době, kdy stát Český byl velice rozsáhlý, svrchovaný a samostatný, kdy česká řeč se těšila i za hranicemi tak veliké vážnosti, jako nikdy před tím ni potom. Odešel, kdy sláva českého umění šířila se vítězně v krajích cizích, kdy čeští učenci nabývali vysokých hodností v jiných státech. Skonal, kdy sláva česká i jeho přičiněním stoupala k nejvyššímu vrcholu.
